

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Defensiivinen sosiaalityö Suomessa

Sosiaalityö

Pro gradu -tutkielma

Hannes Rabb

29.4.2026

Lapin yliopisto

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Defensiivinen sosiaalityö Suomessa

Tekijä(t): Hannes Rabb

Koulutusohjelma / opetuskokonaisuus / oppiaine: Sosiaalityön koulutusohjelma

Ohjaaja(t): Yliopistonlehtori Jari Lindh

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 59 sivua

Vuosi: 2026

Tiivistelmä:

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkittiin defensiivisen sosiaalityön esiintymistä Suomessa. Defensiivisellä sosiaalityöllä tarkoitettiin tutkimuksessa sosiaalityöntekijöiden ammattikäytänteitä ja toimintatapoja, joissa asiakkaan edun sijasta sosiaalityöntekijän toimintaa ohjaa hänen itsensä, ammatillisen asemansa tai oman selustansa suojele. Tutkimuksen tavoitteena oli ilmiön esiintymistä mallintaen sekä kartoittaen selvittää, toteuttavatko sosiaalityöntekijät defensiivistä sosiaalityötä, ja jos toteuttavat, missä ammatinharjoittamisen tilanteissa näin on, mikä saa kyseistä toimintaa aikaan sekä millä tavoin defensiivistä sosiaalityötä tapahtuu.

Tutkimuksen aineistonkeruu toteutettiin kahdessa suomalaisten sosiaalityöntekijöiden keskuudessa laajalti tunnetussa sosiaalisen median verkostoryhmässä, joihin jaettiin kyselylomake kolmella avoimesti vastattavalla kysymyksellä defensiivisen sosiaalityön esiintymistä kartoittaakseen. Aikavälillä 27.2.2026 - 22.3.2026 kerätty aineisto analysoitiin teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä, jolla tavoitettiin seuraavat defensiivisen sosiaalityön esiintymiseen viittaavat tulokset.

Tilanteet, missä tutkimus onnistui tunnistamaan defensiivisen sosiaalityön esiintymistä Suomessa, olivat sosiaalityöntekijöiden kirjatessa, tehdessä palvelupäätöksiä, työskennellessä huostaanoton jälkeen kotouttamisen eteen, tehdessä lapsen kiireellistä sijoitusta, toimiessa asiakasohjausryhmässä, tehdessä lastensuojeluilmoituksia, arvioidessa asiakkaan palveluntarvetta ja havaitessa ammattikunnan edustajalta epäasiallista toimintaa. Näissä tilanteissa sosiaalityöntekijät kokivat puolestaan vaikuttaneen selontekovelvollisuuspaineita työnantajaorganisaatiotaan, kollegojaan, lakia kuin myös asiakastaan kohtaan, mutta myös tunnekokemuksia, kuten pelkoa, kuormittuneisuutta, epävarmuutta ja painetta. Sosiaalityöntekijöiden voitiin nähdä toteuttavan defensiivistä sosiaalityötä Suomessa toimimalla työssään varmistellen, menetellen pidättäytyväisesti, ja tämän lisäksi pidättäen informaatiota.

Tutkimus näitä lainalaisuuksia ilmiöstä tunnistettua on tehnyt nyt ensimmäisen kartoituksen ja mallinnuksen defensiivisen sosiaalityön esiintymisestä Suomessa.

Avainsanat: defensiivinen sosiaalityö, selontekovelvollisuus, sosiaalityön vaatimukset, asiakkaan etu, ammattietiikka

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Teoreettinen viitekehys	4
2.1	Sosiaalityöhön kohdistuvat vaatimukset	5
2.1.1	Sosiaalityö asiakkaan edun mukaisena toimintana	5
2.1.2	Sosiaalityö juridisena toimintana	8
2.1.3	Sosiaalityö hallinnollisbyrokraattisena toimintana	10
2.2	Sosiaalityössä vaikuttava selontekovelvollisuus	12
2.2.1	Selontekovelvollisuuden määrittely	13
2.2.2	Selontekovelvollisuuden suunnat ja niiden konfliktit	14
2.2.3	Selontekovelvollisuuden hierarkiat ja aktivoituminen	15
2.3	Defensiiviset ammattikäytänteet sosiaalityössä	16
2.3.1	Tematiikan juuret	17
2.3.2	Lääketieteestä sosiaalityöhön saapunut kiinnostus defensseistä	18
2.3.3	Defensiivisen sosiaalityön määrittely	19
3	Tutkimuksen toteutus	22
3.1	Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	22
3.2	Kyselyaineiston kuvaus	23
3.3	Tutkimusmenetelmä	25
3.4	Tutkimuseettiset kysymykset ja tutkimuksen rajoitteet	29
4	Tulokset	32
4.1	Defensiivisen sosiaalityön esiintymisen tilanteet Suomessa	32
4.2	Defensiivisen sosiaalityön esiintymiseen vaikuttavat tekijät	35
4.3	Defensiivisen sosiaalityön esiintymisen muodot	45
5	Pohdinta	51
5.1	Tutkimuskysymyksiin vastaaminen	51
5.2	Johtopäätökset	53
	Lähteet	56

1 Johdanto

Sosiaalityötä koskevaa kirjallisuutta ja keskustelua viime vuosikymmeniltä tarkastellessa, voidaan sosiaalityön kenttää havaita sävyttäneen jonkin asteinen huolestuneisuus. Esimerkiksi niin kutsuttuja sosiaalityön kehityskulkuja tarkastellessa, on huolta liitetty niin yhteiskunnalliseen murrokseen, uusliberalismiin, markkinoitumiseen, oikeudellistumiseen kuin myös uusjulkisjohtamisen oppiin ja näiden vaikutuksiin sosiaalityölle. Huolille keskeisesti, näiden kehityskulkujen on esimerkiksi tunnistettu lisänneen sosiaalityön ammattitoimintaan kohdistuvia vaatimuksia, mutta yhtäältä tuoneen sosiaalityölle myös haasteita, kuten eettisiä ristiriitoja sosiaalityöntekijöiden käytännön työhön. (Harris 2002; Anis 2011; Palola & Karjalainen 2011; Pohjola 2025, 192.)

Suomessa sosiaalityön kentällä näin on myös tunnistettu tapahtuneen, ja jopa siinä vakavuudessa, että sosiaalityöntekijöillä on kokemuksia joutumisesta työskentelemään vastoin heidän ammattietiikkaansa. Näihin kokemuksiin on liittynyt yhtäältä tuntemuksia paineista ja kuormittuneisuudesta, jotka mielenkiintoisesti ovat kansainvälisessä sosiaalityön tutkimuskirjallisuudessa yhdistetty myös ilmiöön, jonka myötä sosiaalityöntekijät voivat alkaa suojelemaan työssä itseään. (Harris 1987; Trevithick 2011; Saarinen ym. 2012; Mänttari-van der Kuip, 2013, 15; Mänttari-van der Kuip 2015, 331; Närhi 2014.) Raskauttavasti, tämän on kuitenkin tunnistettu voivan tapahtua jopa asiakkaan edun kustannuksella (Harris 1987), joka herättää kysymyksen, voivatko kokemukset sosiaalityön kentältä olla Suomessa koskeneet samaa ilmiötä?

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan nyt tiedettävästi ensimmäistä kertaa Suomessa niin kutsuttua defensiivistä sosiaalityötä, jolla pyritään seuraavaksi syventämään ymmärrystä sosiaalityön kentällä havaituista kokemuksista joutua toimimaan ammattietiikan vastaisesti. Tutkimukseni tavoitteena on yhä alustavammin mallintaa sekä kartoittaa näitä kokemuksia tutkien, ovatko Suomessa defensiivistä sosiaalityötä kuvaten sosiaalityöntekijät kokeneet heidän toimintaansa työssä ohjanneen asiakkaan edun sijasta heidän itsensä, ammatillisen asemansa tai oman

selustansa suojele. Jos näin on, pyrin tutkielmallani kuvaamaan, missä tilanteissa tätä tapahtuu, mikä saa kyseistä toimintaa aikaan ja millä tavoin ilmiötä esiintyy?

Vaikka defensiivinen sosiaalityö sisältää vielä alustavanlaatuisen tutkimuksellisen aukon Suomessa, niin edellä kuvatut sosiaalityön kentällä tunnistetut kehityskulut antavat kuitenkin mielenkiintoisia viitteitä ilmiön esiintymiseen. Nimittäin ne kehityskulut ja tekijät, millä sosiaalityön tutkimuskirjallisuus on selittänyt defensiivisen sosiaalityön esiintymistä kansainvälisesti, ovat vastaavia, mitä esimerkiksi edellä kuvatuksi on tunnistettu myös sosiaalityön kentällä Suomessa. Sosiaalityön profession olosuhteiden siis ainakin teorian tasolla muistuttaessa kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa tunnistettuja defensiivistä sosiaalityötä lisääviä olosuhteita, voisi tarpeen tätä koskevalle tutkimukselle väittää olevan Suomessa myös ilmeinen. (Harris 1987; Munro 2004; Juhila 2009; Saarinen ym. 2012; Salo ym. 2016; Whittaker & Havard 2016.)

Seuraavaksi defensiivisen sosiaalityön esiintymisen tutkimista lähestytään alkuun tutkielmani teoreettisessa viitekehyksessä (luku 2), jossa taustoitan defensiivistä sosiaalityötä ilmiönä yläkäsitteillä sosiaalityöhön kohdistuvat vaatimukset, sosiaalityössä vaikuttava selontekovelvollisuus sekä lopulta itse defensiivinen sosiaalityö. Nämä kolme tutkimukseni teoreettisen viitekehysten muodostavaa käsitettä jäsentävät pro gradu -tutkielmani aikana, mitä sosiaalityöhön kohdistuvat vaatimukset ovat, miten sosiaalityössä vaikuttava selontekovelvollisuus liittyy näihin vaatimuksiin, ja kuinka defensiivisen sosiaalityön voidaan hahmottaa toimintana lopulta sitovan nämä alleen.

Teoreettista viitekehystä seuraa tutkimukseni toteutusta kuvaava menetelmäosio (luku 3), jossa esitetään jäsennetysti tutkimukseni tutkimustehtävä, kuvataan tutkimuksessa käytettävä aineisto sekä aineiston analyysiin käytetyt menetelmälliset ratkaisut ja pohditaan tutkimukseni tutkimuseettisiä kysymyksiä sekä rajoitteita. Lopulta tutkielmani tulos- ja pohdintaosioissa (luvut 4 ja 5) esitän tutkimukseni tulokset, muodostan tuloksista yhteenvedon ja tutkimuskysymyksiini vastattua pohdin tulosten asemaa sosiaalityön kentällä yleisesti.

Huomattakoon, että tämän tutkielman tarkoituksena ei ole tuoda yhtäkään sosiaalityöntekijää mahdollisesta defensiivisestä toiminnastaan kuvatuksi

epäedullisessa valossa, vaan mikäli ilmiötä havaitaan esiintyvän, on tutkielman pyrkimyksenä nostaa keskusteluun niitä työssä vaikuttavia rakenteita, käytänteitä ja tekijöitä, jotka mahdollisesti estävät sosiaalityöntekijöitä toteuttamasta ammattietiikkansa mukaisesti asiakkaan etua työssään.

2 Teoreettinen viitekehys

Defensiivistä sosiaalityötä käsittelevän tutkimuskirjallisuuden ollessa vielä jokseenkin vähäistä ja teoreettiselta perustaltaan etenkin Suomessa jäsentymätöntä, pyrkii pro gradu -tutkielmani määrittelemään defensiivisen sosiaalityön viitekehystä seuraavaksi siinä laajuudessaan kuin on tutkimukseni kannalta tarkoituksenmukaista. Tutkimukseni teoreettinen viitekehys näin ollen muodostuu ilmiön kartoittamiselle sekä mallintamiselle keskeisimmistä tematiikoista, jotka olen tulkinut tutkimuskirjallisuuteen perustuen olevan jäsennettävissä sosiaalityön kohtaamiin vaatimuksiin, sosiaalityössä vaikuttavaan selontekovelvollisuuteen ja lopulta defensiiviseen sosiaalityöhön toimintana näihin vastatessa (Harris 1987; Juhila 2009).

Teoreettisen viitekehysten käsittekokonaisuus on muodostettu sillä perusteella, että defensiivisten ammattikäytänteiden on ensinäkin kuvattu olevan keskeisesti sosiaalityöntekijän yrityksiä välttää tulemasta syytösten kohteeksi (Harris 1987, 68). Johtaen tästä selontekovelvollisuuden tematiikkaan, kun johonkin toimintaan koetaan puolestaan sosiaalityössä liittyvän mahdollisuus syytöksestä tai sen uhasta, on tämän tunnistettu aktivoivan sosiaalityössä myös alati läsnä olevaa sosiaalityöntekijöiden selontekovelvollisuutta (Juhila 2009, 297). Sosiaalityöntekijän itseä suojatessaan välttäässä siis syytöksiä tai niiden uhkaa, voidaan näin ymmärtää, että tilanteeseen liittyy myös pyrkimys välttää joutumasta velvoitetuksi tekemään selkoa johonkin toimintaan, mihin nämä syytökset tai niiden uhka tulkitaan kohdistuvan.

Sosiaalityön kohtaamat vaatimukset toimivat viitekehysten perustana lopulta siten, että kirjallisuus, joka käsittelee selontekovelvollisuutta sekä defensiivistä sosiaalityötä, on tunnistanut juuri ammattietiikan kanssa ristiriidassa olevien työn vaatimusten olevan sosiaalityöntekijöiden toiminnassa niitä tekijöitä, jotka yhtäältä selontekovelvollisuutta aktivoiviin syytöksiin tai niiden uhkaan voidaan liittää, mutta mitkä myös defensiiviseen sosiaalityöhön voivat yhtäältä johtaa (Harris 1987; Munro 2004; Juhila 2009). Seuraavaksi siis esitetään, millaisten vaatimusten parissa sosiaalityössä keskeisesti toimitaan, miten näistä tunnistetaan tulevan haasteita sosiaalityöntekijöihin vaikuttaviin selontekovelvoitteisiin ja kuinka nämä voivat johtaa toimintaan, jota kutsutaan defensiiviseksi sosiaalityöksi.

2.1 Sosiaalityöhön kohdistuvat vaatimukset

Niin kansainvälisessä kuin myös kotimaisessa sosiaalityön tutkimuskirjallisuudessa on yhtenevästi tehty havaintoja sosiaalityötä ja sen toteuttamista koskevien vaatimusten lisääntymisestä. Osana selitystä kyseisille kehityskuluille on voitu nähdä jo sosiaalityön profession jäsentymisen omaksi ammattikunnakseen sosiaali- ja terveystalvaeluissa, mutta yhtä lailla myös muiden laajempien yhteiskunnallisten kehityskulkujen, kuten uusjulkisjohtamisen opin saapumisen osaksi sosiaalipolitiikkaa sekä sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteita on nähty vaikuttaneen kehityksen taustalla (Harris 2002; Anis 2011; Palola & Karjalainen 2011; Pohjola 2025, 192.)

2.1.1 Sosiaalityö asiakkaan edun mukaisena toimintana

Lähtiessä tarkastelemaan sosiaalityöhön kohdistuvia vaatimuksia, koen alkuun olevan tärkeää nostaa esiin yleisluontoista määrittelyä sosiaalityön professiosta ja sen luonteesta itsessään. Ajatus perustuu siihen, että sosiaalityön vaatimuksista puhuttaessa, kun on kyse sosiaalityöstä ja sen tekemisestä, on tällöin myös kaikista perustavin vaatimus sosiaalityölle olla toiminnaltaan ennen kaikkea sosiaalityön yleisesti hyväksytyjen määritelmien mukaista, eli jopa itsestään selvästi sanottuna, sosiaalityön kaltaista toimintaa. Suomalaista sosiaalityötä voidaan näin ollen luonnehtia esimerkiksi seuraavilla kolmella Suomessa yleisesti tunnistetulla sosiaalityön määritelmällä.

Järjestöjen International Federation of Social Workers ja International Association of Schools of Social Work vuonna 2014 hyväksymä sosiaalityön määritelmä, jonka Suomen valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto on vuonna 2014 yleiskokouksessaan myös suomentanut, määrittelee sosiaalityön olevan;

professio ja tieteenala, jolla edistetään yhteiskunnallista muutosta ja kehitystä, sosiaalista yhteenkuuluvuutta sekä ihmisten ja yhteisöjen voimaantumista ja valtaistumista. Yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden, ihmisoikeuksien, kollektiivisen vastuun sekä moninaisuuden kunnioittamisen periaatteet ovat keskeisiä sosiaalityössä. Sosiaalityö kiinnittyy sosiaalityön, yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden teorioihin sekä alkuperäiskansojen ja paikallisyhteisöjen tietoon.

Sosiaalityössä työskennellään ihmisten ja rakenteiden parissa elämän ongelmatilanteiden ratkaisemiseksi ja hyvinvoinnin lisäämiseksi. (Sosnet 2025)

Tätä määritelmää aikaisemmin Suomen valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto on myös laatinut vuonna 2003 Suomen sosiaali- ja terveysministeriön pyynnöstä seuraavan määritelmän sosiaalityöstä, jossa;

Sosiaalityöllä tarkoitetaan sosiaalityöntekijän yliopistokoulutuksen saaneen ammattihenkilön toimintaa, joka perustuu tieteellisesti tutkittuun tietoon, ammatillis-tieteelliseen osaamiseen ja sosiaalityön eettisiin periaatteisiin. Sosiaalityöllä vahvistetaan hyvinvointia edistäviä olosuhteita, yhteisöjen toimivuutta sekä yksilöiden toimintakykyisyyttä. Työ on yksilöiden, perheiden, ryhmien ja yhteisöjen sosiaalisten ongelmien tilanearviointiin ja ratkaisuprosesseihin perustuvaa kokonaisvaltaista muutostyötä, joka tukee ihmisten selviytymistä. (Sosnet 2025)

Sosiaalityö on saanut yhtäältä myös Suomen lainsäädännössä sosiaalihuoltolain (2014/1301) 15 §:ssä seuraavan määrittelyn, jossa;

Sosiaalityöllä tarkoitetaan yksilö- ja perhekohtaista asiakas- ja asiantuntijatyötä, jossa rakennetaan yksilön tai perheen tarpeita vastaava sosiaalisen tuen ja palvelujen kokonaisuus, sovitetaan se yhteen muiden toimijoiden tarjoaman tuen kanssa sekä ohjataan ja seurataan sen toteutumista ja vaikuttavuutta. Sosiaalityö on luonteeltaan muutosta tukevaa työtä, jonka tavoitteena on yhdessä yksilöiden, perheiden ja heidän yhteisöjensä kanssa lieventää elämäntilanteen vaikeuksia, vahvistaa yksilöiden ja perheiden omia toimintaedellytyksiä ja osallisuutta sekä edistää yhteisöjen sosiaalista eheyttä.

Perustuen esitettyihin kolmeen sosiaalityön määritelmään, voisi yhtenä keskeisenä sosiaalityön vaatimuksena siis summata sosiaalityön toiminnalta olevan, että sosiaalityön vaaditaan muun muassa lieventävän haasteita ja ongelmatilanteita, sekä vahvistavan sen kohteita ja lisäävän heidän hyvinvointia (Heinonen 2007, 13–15).

Sosiaalityön määritelmässä käytettyjä sanavalintoja, kieltä ja kielen konnotaatioita puolestaan etymologisesti tarkastellessa väittäisin, että sosiaalityössä voidaan nähdä vallitsevan myös vaatimus toiminnan hyvää tarkoittavuudesta. Ajatusta puoltaen myös

esimerkiksi Sanna Lähteinen kollegoineen (2025, 107) ovat sosiaalityön tutkimuksen seuran julkaisemassa kokoelmateoksessa artikkelissaan todenneet, että ”*sosiaalityön tavoite on asiakkaan auttaminen tukea tarjoten*”, lisäten samalla tämän olevan hyvää tarkoittavaa toimintaa.

Kun on kuitenkin kyse siitä, mikä on toimintana hyvää ja mikä ei, on tämän toki tunnistettu olevan sosiaalityössä myös monitulkintainen kysymys (Talentia 2005, 5). Hyvää tarkoittavasta toiminnasta on esimerkiksi kirjoitettu, että sen on toisinaan mahdollista aiheuttaa haittaa asiakkaalle tai haavoittaa asiakasta (Lähteinen ym. 2025, 107). Sosiaalityössä hyvän käytännön raameja voidaan nähdä kuitenkin määrittelevän sosiaalityön professiota ohjaava sosiaalityön eetos tai toisin kutsuttuna sosiaalityön ammattietiikka, johon Suomessa yleisimmin tunnistetaan ottavan kantaa kaksi kirjallista teosta.

Sosiaalityön ammattietiikkaan Suomessa otetaan kantaa erityisesti ammattijärjestö Talentian laatimilla sosiaalialan ammattieettisillä perusteilla (Talentia 2005) ja International Federation of Social Workers (2018) muodostamalla kansainvälisellä sosiaalityön lausunnolla eettisistä periaatteista. Sosiaalityön ammattietiikka edeltävillä ohjeistuksilla määrittää ja kuvailee sosiaalityön toimintaa monilla tavoin, mutta keskeisimpänä sosiaalityön ammattietiikan sisältönä näen tulkittavaksi sosiaalityössä tämän tutkielman kannalta, että eetos korostaa asiakkaan edun toteutumisen merkitystä (Talentia 2005; Juhila 2009, 304). Voidaan siis ajatella, että sosiaalityö on toimintana eettisten vaatimuksiensa mukaista eli hyvää, kun sosiaalityöllä pyritään toteuttamaan asiakkaan etua.

Vaikka asiakkaan edun konsepti näin auttaa jo konkretisoimaan ammattietiikkaa käsitteenä, on myös asiakkaan edun tunnistettu olevan ajoittain monitulkinnallinen, kuten esimerkiksi kysymys hyvästä sosiaalityöstä (Talentia 2005, 11). Suomen lainsäädännössä kuitenkin esimerkiksi sosiaalihuoltolain (2014/1301) 4 § määrittelee asiakkaan etua jäsenneytyksi seuraavalla tavoin.

Asiakkaan etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimintatavat ja ratkaisut parhaiten turvaavat: 1) asiakkaan ja hänen läheistensä hyvinvoinnin; 2) asiakkaan itsenäisen suoriutumisen ja omatoimisuuden vahvistumisen sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet; 3) tarpeisiin nähden oikea-aikaisen, oikeanlaisen ja riittävän tuen; 4)

mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omista asioistaan; 5) kielellisen, kulttuurisen sekä uskonnollisen taustan huomioimisen; 6) toivomuksia, taipumuksia ja muita valmiuksia vastaavan koulutuksen, väylän työelämään sekä osallisuutta edistävän toiminnan; 7) asiakassuhteen luottamuksellisuuden ja yhteistoiminnan asiakkaan kanssa.

Vaikka asiakkaan etua sisältöineen voidaan näin nähdä määrittelevän toki lainsäädäntö, esiintyy asiakkaan edun käsite ja sen määrittelyä myös kauttaaltaan esimerkiksi Talentian (2005) sosiaalialan ammattieettisissä periaatteissa. Juridiikan asemaa sosiaalityössä tarkastellaan seuraavaksi omana vaatimuksenaan alaosiossa 2.1.2, mutta todettakoon, että asiakkaan edun toteuttaminen, oli kyseessä sitten lapsen tai asiakkaan etu yleisesti, osoittautuu olevan ammattietiikkaan kuin lainsäädäntöön perustuen hyvin keskeinen vaatimus Suomessa toteutettavalle sosiaalityölle.

2.1.2 Sosiaalityö juridisena toimintana

Kuten edellisestä osiosta 2.1.1 muutamaa otteeseen on ollut mahdollista havaita, myös lainsäädäntö asettaa vaatimuksia sosiaalityölle monilta osin jo esimerkiksi määritellessään sosiaalityötä toimintana. Vastaavasti lainsäädäntö säätää esimerkiksi asiakkaan edun käsitteen sisällöistä ja velvoittaa sosiaalityöntekijöitä työssään noudattamaan ammattietiikkaa sekä toteuttamaan asiakkaan etua (SHL 2014/1301, 30 §, 15 §, 4 §; Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä 2015/817, 4 §). Lainsäädännön esimerkiksi näin määrittäessään sosiaalityötä, on laajemmasta lainsäädännön aseman vahvistumisesta sosiaalityössä keskusteltu myös käsitteellä sosiaalityön juridisoituminen, tai vastaavasti oikeudellistuminen (Sinko 2004).

Oikeudellistumisen ja juridisoitumisen käsitteillä viitataan yleisesti siihen, että jokin asia on tullut yhä enemmän säädellyksi tai sääntelyn kohteeksi (Sinko 2004, 45–46). Suomessa tällaisen keskustelun sosiaalityöstä voidaan nähdä yleistyneen 1990-luvulta lähtien, vaikka toisaalta sosiaalityön oikeudellistumisen ensimmäiset murrokset ovat alkaneet sittemmin jo 1930-luvulla (mt., 57). Kun puhutaan sosiaalityössä siis oikeudellistumisesta ja juridisoitumisesta, viitataan tällä jo pitkään tapahtuneeseen

kehityskulkuun, missä sosiaalityöstä on tullut ammattitoimintana yhä vahvemmin julkisesti säädeltyä, ja jossa tämän sääntelyn voidaan nähdä myös määrittelevän sosiaalityötä esimerkiksi kuvatuin tavoin (Sinko 2004, 45–46, 57).

Oikeudellistumisen tuomien vaatimuksien läsnäoloa sosiaalityön kentällä Suomessa havainnollistaen, esimerkiksi 2000-luvun vaihteesta lähtien Suomessa sosiaalityössä myös yhden niin kutsutuista sosiaalityön murroskohdista on kuvattu olleen oikeudellistuminen (Mutka 1998). Vielä 2020-luvun vaihteessa sosiaalityöntekijät ovat Suomessa kokeneet oikeudellisen osaamisen keskeisenä osaamisalueenaan heidän työssään (Yliruka ym. 2018, 54), joka toki tarkoittaa, että osana oikeudellistumiskehitystä sosiaalityöntekijöiltä on myös vaadittu yhä laajempaa osaamista ja kykyä toimia professiota määrittelevän oikeudellisen sääntelyn raameissa (Sinko 2004, 45–51).

Juridisoitumisesta on kuitenkin lisäksi tärkeää myös tunnistaa, että kehityskulkuna sen on yhtäältä koettu vaikuttaneen sosiaalityöhön saaden aikaan myös ammattitoiminnan byrokratisoitumista. Seurauksena oikeudellistumisen aikaansaamalle byrokratisoitumiselle on nähty olevan esimerkiksi se, että sosiaalityö voi olla yhä etäännyneempää asiakkaasta. Sosiaalityöntekijän näkökulmasta tähän etäännyntymiseen keskeisesti liittyy, että siinä missä sosiaalityöntekijän tulee toki noudattaa toiminnassaan lainsäädäntöä, on sosiaalityöntekijän mahdollista alkaa myös perustelemaan toimintaansa ei vain esimerkiksi ammattietiikan, mutta myös lakien sekä oikeuden kautta. (Sinko 2004, 60, 65; Metteri 2012, 226.)

Sosiaalityön ja asiakkaan etäännyntymistä toisistaan ei toisaalta tapahdu yksinomaan vain tällä tavoin sosiaalityöntekijästä lähtöisin, vaan yhtäältä sosiaalityön asiakkaiden on tunnistettu voivan hakea entistä enemmän turvaa laista ja tarvittaessa asianajajista, kun esimerkiksi luottamus sosiaalityöntekijään heidän etunsa tai intressien valvojana on horjunut (Juhila, 2009, 299). Tähän liittyen Päivi Sinko (2004, 53) on esimerkiksi kirjoittanut, että oikeudellistuminen tarjoaa yksilölle suojaa vahvemmassa asemassa olevan mielivaltaa tai vallankäyttöä vastaan ja luo päätöksenteolle sekä ristiriitojen käsittelylle myös oikeudellisesti kontrolloidut puitteet. Ulla Mutka (1998, 49) teoksessaan *sosiaalityön neljäs käänne* tähän liittyen on myös todennut, että oikeudellisten ratkaisutapojen tai lakimiesten käytön kasvu, esimerkiksi ristiriitatilanteissa, voi olla yksi oikeudellistumisen tunnusmerkki.

Vaikka sääntelyn lisääntymisen usein sitä koskevissa keskusteluissa voidaan mieltää esimerkiksi edellä kuvatuin tavoin tai sääntelyn rajoittavan luonteen myötä jossain määrin kielteisenä kehityskulkuna, on kuitenkin hyvä myös tunnistaa lainsäädännön keskeisenä lähtökohtana ja tarkoituksena sosiaalihuollossa olevan pohjimmillaan asiakasturvallisuus (Sinko 2004 50–51, 60). Yhtäältä lainsäädännön painottaessa myös asiakkaan edun toteuttamisen tärkeyttä, esimerkiksi valtioneuvoston (2024, 14, 27) julkaisussa *sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2024* todetaan, että ”*sosiaalihuoltoa toteuttaessa asiakkaan etu on aina ensisijainen*”, ja ”*pohdittaessa eri vaihtoehtoja, on aina valittava se vaihtoehto, joka parhaiten vastaa asiakkaan etua*”.

Oikeudellistumisen ja tämän tuomien sosiaalityöhön kohdistuvien vaatimuksien voi tässä mielessä siis ainakin teoriassa nähdä pääpiirteittäin myönteisenä kehityksenä sosiaalityölle, vaikka oikeudellistuminen on yhtä lailla tuonut esitetyt riskinsä ja kääntöpuolensa sosiaalityön byrokratisoitumisena (Sinko 2004, 60, 65; Metteri 2012, 226). Vaatimuksena sosiaalityöntekijöiden työssä juridiikka osoittautuu olevan kuitenkin selvästi läsnä, jonka seurauksena sosiaalityöntekijältä ja hänen toiminnaltaan voidaan nähdä vaadittavan ainakin korrektiutta suhteessa sosiaalityötä koskevaan sääntelyyn.

2.1.3 Sosiaalityö hallinnollisbyrokraattisena toimintana

Liittyen yhtäältä edellä mainittuun sosiaalityön ammattitoiminnan byrokratisoitumiseen, on 1990-luvun loppupuolelta lähtien hyvinvointivaltion niin kutsutussa ideologiassa tunnistettu kääntyneen vielä oikeudellistumista laajempi kehityskulku, joka on vastaavasti kohdistanut sosiaalityöhön huomattavia vaatimuksia. Tällaista kehityskulkua on kuvattu muun muassa uusliberalismin, managerialismin sekä uusjulkisjohtamisen opin käsittein (Harris 2002; Anis 2011; Palola & Karjalainen 2011; Pohjola 2025, 192), joiden keskeistä vaikutusta esimerkiksi Anneli Pohjola (2025, 192) on kuvannut kirjoittaessaan, että ”*talous määrittää nykyisellään yhteiskunnalliset ratkaisut*”.

Näissä ratkaisuissa tavoitteiden ollessa talouskuri ja säästäminen (mt., 192), on tämän Suomessa myös tunnistettu muovanneen hyvinvointivaltiota vähitellen tavoitteelliseksi,

auditoivaksi, tulosohjatuksi, kustannusvaikuttavaksi ja yhä suuremmassa määrin näyttöperusteiseksi (Rajavaara 2007). Julkisen sektorin sosiaalityölle tämä on merkinnyt vastaavasti, että yhtäältä sitä koskevien tehokkuus- ja säästöpainneiden, arviointikäytänteiden, valvonnan sekä kontrollin on tunnistettu merkittävästi lisääntyneen (Mänttari-van der Kuip 2013; Mänttari-van der Kuip 2015, 331).

Tämän kehityksen on tunnistettu tuoneen sosiaalityöntekijöille heidän käytännön työhönsä myös uusia raameja, joiden myötä sosiaalityötä on alettu nähdä ja kutsua luonteeltaan myös hallinnollisbyrokraattisena toimintana. Tällä on tarkoitettu, että sosiaalityöntekijöiden nähdään nykyisin tyytyvän työssään organisaation nykytilaa säilyttäviin vaikuttavuutta ja tehokkuutta korostaviin tulkintoihin, myöskään sen enempää niitä haastamatta. (Julkunen 2006, 101–102; Perkiö, Sujamo, & Pekkarinen 2025, 143.) Tämän on nähty johtavan jopa riskiin luoda sosiaalityössä olosuhteita, joissa sosiaalityöntekijöiden voimavarat voivat suuntautua enemmän erinäisten tavoitteiden, prosessien tai vaatimusten toteuttamiseen, kuin esimerkiksi ammattietiikan noudattamiseen (Munro 2004, 1093)

Sosiaalityön kirjallisuudessa tämä on saanut myös oman käsitteensä, niin kutsuttu sosiaalityöntekijöiden organisatorinen tilivelvollisuus (Juhila 2009), jonka on havaittu myös Suomessa vaikuttaneen heikentävästi sosiaalityöntekijöillä heidän mahdollisuuksiinsa toteuttaa työtään ammattieettisesti. Tähän on havaittu vaikuttaneen juuri jo kertaalleen mainitut julkisen sektorin sosiaalityössä lisääntyneet asiakastyöhön kohdistuvat säästöpainheet, työhön kohdistuva valvonta ja kontrolli, työhön liittyvät tehokkuusvaatimukset sekä työhön kohdistuva arviointi. (Mänttari-van der Kuip 2013, 5, 16.)

Sosiaalityön hallinnollisbyrokraattisten vaatimusten tuomille haasteille on ehdotettu ratkaisuksi, että hyvinvointivaltion hallinnoinnissa tilivelvollisuusajatteluksi kutsuttua näyttöihin perustuvaa vaikuttavuushallintaa tuli pikemmin löysätä, kuin tiukentaa (Rajavaara 2009, 189). Tämän on toisaalta yhtäältä nähty edellyttävän luottamuksen palauttamista hyvinvointivaltion toimijoille toimintakulttuurissa, jota toistaiseksi voidaan nähdä sävyttäneen ammattilaisten kontrollointi, mutta myös horjunut luottamus esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden ammatilliselle harkinnalle ja päätöksenteon laadulle (Rajavaara 2009, 189; Kivistö & Hokkanen 2023, 340).

Sosiaalityössä tunnistetaan siis tänä päivänä, että vaikka sosiaalityöntekijöiden harkintavallan voidaan nähdä näin kaventuneen, on samaan aikaan sosiaalityöntekijöihin kohdistuneet vaatimukset lisääntyneet, muun muassa hallinnollisbyrokraattisten käytäntöjen ja organisatorisen tilivelvollisuuden kautta (Juhila 2009; Mänttari-van der Kuip 2015). Näin hyvinvointivaltion talouskuriin pohjautuvat hallinnollisbyrokraattiset käytännöt voidaan nähdä myös tänä päivänä vahvasti läsnä olevina vaatimuksina sosiaalityölle, samalla tavoin kuten ammattieettisen asiakkaan edun toteuttamisen tai lainsäädännön noudattamisen. Nämä vaatimukset eivät kuitenkaan kohdistu sosiaalityöntekijöihin sosiaalityön kentällä tyhjästä tai ylipäänsä ongelmitta, vaan vaatimuksia voidaan nähdä vaadittavan useammista suunnista, joita seuraavaksi jäsennetään tarkastellessa sosiaalityössä vaikuttavaa niin kutsuttua selontekovelvollisuutta (Juhila 2009).

2.2 Sosiaalityössä vaikuttava selontekovelvollisuus

Edellä esitetyistä sosiaalityöhön kohdistuvista vaatimuksista niin ammattieettisen asiakkaan edun, lainsäädännön mukaan toimimisen kuin myös työn hallinnollisbyrokraattisten vaatimuksien voidaan yhtäältä tunnistaa esiintyvän teemoina sosiaalityöntekijöiden selontekovelvollisuudessa (Juhila 2009). Yhtäältä osiossa 2.1 käsitelty sosiaalityön hallinnollisbyrokraattisiin vaatimuksiin liittyvä organisatorinen tilivelvollisuus käsitteenä jo itsessään on hyvin läheinen selontekovelvollisuuden teemalle, sen tullessaan myös kuvatuksi yhtenä selontekovelvollisuuden osa-alueista (Juhila 2009, 296; Mänttari-van der Kuip 2013, 6).

Keskustelu organisatorisesta tilivelvollisuudesta on kuitenkin syytä laajentaa konseptiin sosiaalityössä vaikuttavasta selontekovelvollisuudesta, sillä organisatorinen tilivelvollisuus kuvaa yksinomaan vain sosiaalityöntekijöiden velvollisuutta huolehtia rajallisten taloudellisten resurssien tulemisesta mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti ja tehokkaasti hyödynnetyiksi. Selontekovelvollisuuden käsite puolestaan mahdollistaa tarkastelemaan sosiaalityöhön kohdistuvia vaatimuksia kokonaisuutena, jossa huomioidaan näiden suhteisuus, ja niissä ilmentyvät haasteet

erityisesti defensiivisen sosiaalityön viitekehystä palvelevalla tavoin. (Juhila 2009; Mänttari-van der Kuip 2013, 6.)

Seuraavaksi osiossa 2.2 käydään läpi selontekovelvollisuuden teoreettista perustaa määritellen ensin selontekovelvollisuuden käsite, tämän jälkeen jäsentäen yleisesti tunnistettuja niin kutsuttuja selontekovelvollisuuden suuntia, sekä lopulta havainnollistaen näiden selontekovelvollisuuksien suuntien kohtaamia haasteita sekä ristiriitoja.

2.2.1 Selontekovelvollisuuden määrittely

Selontekovelvollisuuden määrittely sosiaalityössä voidaan aloittaa konseptille keskeisellä teesillä, joka kuvaa selontekovelvollisuudesta, että sosiaalityöntekijältä voidaan vaatia ja velvoittaa selityksiä tai oikeutuksia hänen menettelyilleen, vastauksia niin aiheelliseen kuin aiheettomaan kritiikkiin, tai häntä voidaan myös vaatia myöntämään virheitään (Parrot 2010, 73, 153). Selontekovelvollisuutta sosiaalityössä ei alkuun tulisi mielestäni edes käsittää tämän kompleksisempänä ilmiönä, kuin vuorovaikutusdynamikkana, jossa eri osapuolista yksi voi vaatia toiselta selkoa johonkin, ja osapuolista toinen voi joutua antamaan selon vaadittuun asiaan.

Tätä puoltaen myös Kirsi Juhila (2009, 298) on selontekovelvollisuutta määritellessään vastaavasti todennut, että *”selontekovelvollisuus pitää sisällään aina suhteen”*, ja että selontekovelvollisuudessa *”jonkun tai joidenkin velvollisuutena on antaa selonteko jollekin tai joillekin”*. Näin selontekovelvollisuus on tunnistettu myös ilmiönä, mikä on aina läsnä ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, ja siksi selontekovelvollisia työssään eivät ole vain sosiaalityöntekijät, vaan laajasti myös muut sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöt (Banks 2004, 150). Yhtäältä myös asiakkaan on näin ollen tunnistettu voivan olla ajoittain asiakassuhteissa selontekovelvollinen hänen sosiaalityöntekijälleen (Juhila 2009, 297).

Selontekovelvollisuutta kuitenkin defensiivisen sosiaalityön viitekehyksessä seuraavaksi tarkastellessa, jäsenän selontekovelvollisuutta vain sosiaalityöntekijän näkökulmasta osana sosiaalityöntekijän omaa toimintaa. Tähän globaali sosiaalityön lausunto

eettisistä periaatteista antaa myös määritelmää sekä raameja, lausunnon kohdan 9.7 kuvatessa, että;

sosiaalityöntekijät tiedostavat, että he ovat selontekovelvollisia teoistaan ihmisille kenen kanssa he tekevät työtään, heidän kollegoilleen, työnantajilleen, ammattijärjestöilleen ja paikallisille, kansallisille sekä kansainvälisille säädöksille sekä keskusteluille. Nämä selontekovelvoitteet voivat olla konfliktissa, joka pitää neuvotellen saada ratkaistua minimoiden vahingon kaikille ihmisille. Päätösten pitäisi olla aina tehty perustuen empiiriseen näyttöön, ammattiosaamiseen, sekä eettisiin, lainsäädännöllisiin ja kulttuurisiin harkintoihin. Sosiaalityöntekijöiden pitää olla valmiita läpinäkyvyyteen perusteluistaan valintojensa kohdalla. (IFSW 2018, 8)

2.2.2 Selontekovelvollisuuden suunnat ja niiden konfliktit

Selontekovelvollisuuden tullessaan tunnistetuksi näin vuorovaikutuksessa ja suhteissa ilmenevänä asiana sosiaalityössä, on sosiaalityön tutkimuskirjallisuus myös erityisesti kiinnittänyt huomiota selontekovelvollisuuden suhteisuuteen, mutta myös konflikteihin, mitä tämä suhteisuus voi saada aikaan (Banks 2004; Banks & Williams 2005; Juhila 2009). Selontekovelvollisuuden suhteisuus ja tässä kohdattavat konfliktit koskevat keskeisesti selontekovelvollisuuden niin kutsuttuja suuntia, joilla tarkoitetaan karkeasti kuvattuna niitä tahoja tai toimijoita, joita esimerkiksi Juhila (2009, 298) on kuvannut olevan ”jolle tai joille” sosiaalityöntekijällä voi olla velvollisuus antaa toiminnastaan selkoa.

Suunnat, mistä tyypillisimmin sosiaalityöntekijöiltä on tunnistettu vaadittavan näin selontekojä työssään, ovat tutkimuskirjallisuudessa eritelty jatkumolle asiakas, työnantajaorganisaatio, laki ja ammattieettiset perusteet (mt., 299). Toisaalta on tunnistettu, että sosiaalityöntekijät voivat kohdata työssään myös selontekovelvoitteita niin kutsutuilta julkisyhteisöiltä ja yhteiskunnalta, esimerkiksi median kautta tullessaan arvostelun kohteeksi (Juhila 2009, 299; Leedham 2022). Huomattakoon, että vaikka sosiaalityöntekijä on selontekovelvollinen työssään esitettyihin suuntiin, niin velvoite tehdä selkoa kuitenkin itsessään erityisesti aktivoituu vasta, kun johonkin sosiaalityöntekijän toimintaan näistä suunnista kohdistuu syytös tai sen uhka (Juhila 2009, 297).

Sosiaalityöntekijöiden selontekovelvollisuudesta ja sen suunnista on keskeistä siis ymmärtää, että kun sosiaalityöntekijöitä voidaan syytöksillä tai niiden uhalla vaatia ja velvoittaa selittämään ja oikeuttamaan heidän menettelyjään, vastaamaan niin aiheelliseen kuin aiheettomaan kritiikkiin tai myöntämään virheitään (Parrot 2010, 73, 153), eivät tästä aktivoituvat selonteon tilanteet yksinomaan koske aina vain asiakkaan etua tai ole suunnattu pelkästään asiakkaan suuntaan (Juhila 2009). Selontekovelvollisuudessa tunnistetuissa suunnissa sosiaalityöntekijä voi joutua antamaan selontekoja myös esimerkiksi työnantajaorganisaatiolleen organisatorisesta tilivelvollisuudestaan, kohdattuaan työorganisaatiolta tähän hänen toimintaansa koskevia selontekovelvollisuutta aktivoivia syytöksiä tai niiden uhkaa (mt.).

Sosiaalityön globaaleissa ammattieettisissä periaatteissa näin ollen huomio siitä, että selontekovelvollisuuden suunnissa voi olla myös konflikteja koskee keskeisesti tätä seikkaa, ja on yhtäältä hyvin olennaista defensiivisen sosiaalityön tarkastelulle (IASW 2018, 8). On nimittäin tunnistettu, että vaikka sosiaalityöntekijää voidaan työnantajaorganisaationsa suunnalta velvoittaa yhtäältä esimerkiksi asiakaslähtöisyyteen, jonka toisaalta voidaan nähdä painottavan samalla selontekovelvollisuutta asiakkaalle sekä ammattietiikalle, ei sen toteuttamisen samalla esimerkiksi sosiaalityöhön kohdistuvien hallinnollisbyrokrattisten vaatimusten ollessa läsnä tunnisteta aina olevan helppoa (Juhila 2009, 303).

2.2.3 Selontekovelvollisuuden hierarkiat ja aktivoituminen

Tilanteissa, missä selontekovelvollisuudessa tunnistetaan näin esiintyvän ristiriitaisuutta ja konflikteja, on selontekovelvollisuuden tunnistettu voivan saada myös hierarkkisen ulottuvuuden. Tästä hierarkkisuudesta on esimerkiksi havaittu, että sosiaalityössä työnantajaorganisaatioon suuntautuvan selontekovelvollisuuden on mahdollista tulla hahmotetuksi myös ennen asiakkaisiin suuntautuvaa selontekovelvollisuutta. Näin on kuvattu voivan tapahtua, jos tähän on selontekovelvollisuuden suunnissa niin kutsuttuja selontekovelvollisuuspaineita. (mt., 303–304.)

Selontekovelvollisuuspaineiden on kuvattu voivan saada aikaan sosiaalityölle ongelmallisesti tilanteita, missä sosiaalityöntekijöille voi tulla paineita noudattaa tätä hierarkiaa, vaikka hierarkiassa esimerkiksi selontekovelvollisuus ammattietiikan suuntaan ei olisi vahvassa asemassa (Juhila 2009, 303–304.) Tällaisessa tilanteessa välttääkseen selontekovelvollisuudessaan konflikteja, voi sosiaalityöntekijä esimerkiksi työnantajaorganisaationsa paineiden takia poiketa ammattietiikkaa noudattavastaan toiminnastaan, ettei hän kohtaisi tästä mahdollisesti selontekovelvollisuutta aktivoivia syytöksiä tai niiden uhkaa (mt.). Ongelmalliseksi tämän tekee se, että sosiaalityöntekijöille on kuitenkin ehdotettu ratkaisuksi selontekovelvollisuuden paineissa nojaamista ratkaisuissa aina ammattietiikkaansa, ja tähän yhtäältä voidaan sosiaalityöntekijöitä nähdä velvoittavan myös globaali lausunto ammattieettisistä perusteista (Juhila 2009; IFSW 2018, 8).

Koska Suomessa sosiaalityöntekijät ovat kuitenkin kokeneet joutuneensa toimimaan vastoin heidän ammattietiikkaansa (Mänttari-van der Kuip 2013, 15; Mänttari-van der Kuip 2015), tämä nostaa toki väijäämättä kysymyksen, ovatko he tällöin siis vastaavasti kohdanneet selontekovelvollisuuksissaan paineita, joissa ammattietiikan toteuttaminen vallinneessa hierarkiassa olisi toimintana kohdistanut heihin mahdollisia syytöksiä tai tämän uhkaa? Ovatko tällöin sosiaalityöntekijät Suomessa yhtäältä päätyneet vastaavasti välttelemään selontekovelvollisuutensa aktivoitumista, ja mitä tämän voidaan ylipäänsä ymmärtää tarkoittavan? Näihin kysymyksiin voidaan katsoa antavan ymmärrystä seuraavaksi tutkimussuuntaus, joka tarkastelee ja pyrkii selittämään kyseistä toimintaa menemällä syvemmälle muun muassa selontekovelvollisuutta aktivoiviin syytöksiin ja niiden ughiin.

2.3 Defensiiviset ammattikäytänteet sosiaalityössä

Vuonna 1987 niin kutsuttua defensiivisyyttä tarkastelevan tutkimuskirjallisuuden saadessaan kohteekseen ensimmäistä kertaa sosiaalityön profession, oli tutkimusperinteen pioneeri Nigel Harris (1987, 62) määritellyt ilmiön koskevan ammattikäytänteitä, jotka sosiaalityöntekijä tarkoituksenmukaisesti valitsee suojatakseen häntä itseään, jopa mahdollisella asiakkaan hyvinvoinnin tai edun

kustannuksella. Harris (1987, 61) myös aloitti tuolloin defensiivistä sosiaalityötä tarkastelevan artikkelinsa kirjoittamalla, että *”ihmisten tai yhteisöjen kokiessaan olevansa uhattuna, on heidän mahdollista vastata tähän itseään suojellen”*.

Sittemmin sosiaalityössä defensiivisiä ammattikäytänteitä tarkasteleva tutkimuskirjallisuus on lisääntynyt (Green 2007; Munro 2004; Parrott 2010; Trevithick 2011; Whittaker & Havard 2016), mutta väittäkseni kuitenkin vain maltilliseen tahtiin ja saamatta suurempaa huomiota profession keskuudessa. Defensiivisen sosiaalityön on toisaalta kuvattu olevan myös jossain määrin tunnistettu ilmiönä ammatinharjoittajien keskuudessa, mutta vastaavasti on koettu, että kirjallisuudessa tai virallisemmissä dokumenteissa tunnustus ilmiölle yhä puuttuu (Whittaker & Havard 2016, 1160, 1171). Suomessa aiheesta tehty tutkimus näyttää vastaavasti puuttuvan jopa kokonaan, vaikka ilmiöstä on toki tehty muutama viittaus sosiaalityön tutkimuskirjallisuudessa (Rytkönen 2018, 26; Lähteinen ym. 2025, 109).

Defensiivisen sosiaalityön etuliitteenä olevan käsitteen ollessa juonnettavissa kuitenkin ihmisen psykologiaan (Trevithick 2011), ja defensiivisten ammattikäytänteiden tultuaan ilmiönä tutkituksi alkuun myös erityisesti lääketieteen ammattitoiminnassa (Harris 1987), voi tätä teoriataustaa hyödyntämällä lähteä jopa kattavasti jäsentämään defensiivisiä ammattikäytänteitä sosiaalityössä. Seuraavaksi tarkastelussa on, mistä defensiivisessä sosiaalityössä on pohjimmiltaan kyse, mikä on johtanut defensiivisen sosiaalityön tarkasteluun, ja mitä defensiivisyyden voidaan lopulta käsittää olevan sosiaalityössä.

2.3.1 Tematiikan juuret

Defensiivisen sosiaalityön käsitteessä esiintyvä etuliite defenssi on ensimmäistä kertaa esiintynyt tieteellisessä kirjallisuudessa vuonna 1894, jolloin psykologian tieteenalan kehitykselle pioneerina pidetty psykoanalyytikko Sigmund Freud kirjoitti käsitteestä tiedettävästi ensimmäistä kertaa (Freud 1894, teoksen Freud 1966, 42 mukaan). Defenssien tultuaan sittemmin kirjallisuudessa määritellyksi useimmiten pohjautuen Sigmund Freudin edustamaan psykoanalyttiseen suuntaukseen, on defensseillä

kuvattu skaalaa käyttäytymismalleja, jotka ovat muodostuneet ihmiselle suojataksen häntä ajatuksilta, tunteilta, muistoilta tai tekemiseltä, jotka tuottavat ahdistuneisuutta (Trevithick 2011, 392).

Huomattakoon, että sana ahdistuneisuus on defensiivistä sosiaalityötä käsitellessä syytä myös ymmärtää sanan laajemmassa merkityksessään, sillä psykologian tieteenalalla ihmisen on kuvattu käyttävän defensiivisiä käyttäytymismalleja ahdistukselta suojautumisen lisäksi esimerkiksi hylätyksi tulemisen, menetyksen, konfliktien ja emotionaalisen kivun tunteilta (Howe ym. 1999, 93). Pohjimmiltaan ihmisen defensesjä tämän takia on kuvattu myös tuntemuksina, ajatuksina tai käytöksenä, joilla ihminen vastaa tulkitsemaansa psyykkiseen vaaraan (Colman 2009, 194).

Defensiivistä sosiaalityötä tarkastellessa psykologian tieteenalan olennainen anti voidaan näin siis ymmärtää olevan, etteivät defensiivisen sosiaalityön keskiössä ole esimerkiksi sosiaalityössä kohdattavien ristiriitojen tosiasiallinen todentaminen, vaan sosiaalityöntekijöiden tulkinnat näistä. Defensiivisiä ammattikäytänteitä tarkastellessa kiinnostus näissä tulkinnoissa on keskeistä suunnata tunnekokemuksiin, jotka ovat epämiellyttäviä sekä kielteisiä, ja saavat yksilön toteuttamaan häntä itseään suojaavia käyttäytymismalleja (Colman 2009, 194). Yhtäältä selontekovelvollisuuden tematiikan sopivuutta viitekehykseen myös tässä mielessä puoltaen, esimerkiksi selontekovelvollisuuspaineet, tämän aikaansaamat konfliktit, sekä selontekovelvoitteiden aktivoitumiseen liittyvät syytökset ja niiden uhat voisivat sosiaalityöntöön kentällä edustaa vastaavaa (Juhila 2009).

2.3.2 Lääketieteestä sosiaalityöhön saapunut kiinnostus defenseseistä

Ennen defensiivisyyden tarkastelun saapumista osaksi sosiaalityön professiota, nostattivat defensiiviset ammattikäytänteet huomiota myös erityisesti lääketieteen viitekehyyksessä ensin psykologian tieteenalalla jäsennytyään. Määritellessä defensiivisiä ammattikäytänteitä sosiaalityössä, on tämä syytä tehdä siis pohjustaen defensiivistä lääketiedettä, sillä defensiivinen sosiaalityö tematiikkana myös pohjautuu vahvasti defensiivisestä lääketieteestä ensin muodostettuun teoriaan. (Harris 1987.)

Defensiivistä lääketiedettä alettiin ilmiönä ensinäkin mielenkiintoisesti alkuun tarkastelemaan, kun lääketieteen ammattiharjoittajat Yhdysvalloissa alkoivat saada yhä lisääntyvässä määrin syytöksiä heidän ammattiharjoittamisessaan tapahtuneista väärinmenettelyistään. Seurauksena näille syytöksille, lääketieteessä alettiin havaitsemaan, että ammattiharjoittajat alkoivat toimimaan työssään yhä varovaisemmin, vältellen väärinmenettelyn riskejä, mutta eivät niinkään potilaan edun kannalta, vaan heidän itsensä ja syytetyksi tulemisen. Tämän tunnistettiin johtaneen lääketieteessä erityisesti ammattikäytänteisiin, joita on kutsuttu positiivisena defensiivisenä lääketieteenä, negatiivisena defensiivisenä lääketieteenä sekä informaatiota pidättävänä defensiivisenä lääketieteenä. (Harris 1987.)

Defensiivisistä ammattikäytännöistä ensimmäistä kahta, positiivista ja negatiivista defensiivistä lääketiedettä on kuvattu toimintana, jossa lääketiedettä harjoittava ammattilainen itseään suojatakseen on ryhtynyt toteuttamaan asiakkaalle joko epäedullisella tavoin tarpeettomia tai puolestaan puutteellisia toimenpiteitä (Tancredi & Barondess 1978, 879). Informaatiota pidättävässä defensiivisessä lääketieteessä ammattiharjoittaja puolestaan itseään suojellakseen on tietoisesti päätenyt pidättämään merkityksellistä informaatiota, joka esille tullessaan voisi kohdistaa ammattiharjoittajaan itseensä kielteisiä seuraamuksia (Collins 1976, 172). Defensiiviselle sosiaalityölle keskeisesti, tämä kolmijakoinen luokittelu myös jäljentyi sisällöiltään defensiivisen sosiaalityön esiintymisessä, tullessaan sosiaalityössä kutsutuksi positiivisena, negatiivisena ja yhtäältä informaatiota pimittävänä defensiivisenä sosiaalityönä (Harris 1987, 64–67).

2.3.3 Defensiivisen sosiaalityön määrittely

Siinä, missä defensiivisen lääketieteen tarkastelua ovat alkuun myös innoittaneet ammattikunnan kohtaamat syytökset, ovat yhtäältä defensiivisen sosiaalityön tarkasteluun johtaneet tilanteet, missä sosiaalityöntekijöitä on saatettu syytösten kohteeksi toiminnastaan. Nigel Harris esitti tällaista tapahtuneen erityisesti Iso-Britanniassa 1980 luvulla siinä mittakaavassa, että hän kuvasi tätä jopa hyökkäyksiä sosiaalityön professiota kohtaan. Tällöin sosiaalityöntekijät eivät toki kohdanneet

syytöksiä niinkään lainsäädännön suunnalta, vaan puolestaan julkisen mielipiteen. Tämän seurauksena vastaavasti sosiaalityöntekijöissä alettiin havaitsemaan varovaisuutta ja jopa pelkoa työtoiminnassaan, innoittaen myös suunnata tarkastelua defensiivisten ammattikäytänteiden esiintymiseen sosiaalityöntekijöissä. (Harris 1987, 61–62.)

Sittemmin defensiivisen sosiaalityön saatuaan tutkimuskirjallisuutta alleen, on defensiivisten ammattikäytänteiden esiintymisestä muodostunut myös teoriaa, joka mielenkiintoisesti heijastaa jo tähän asti käytyjä teemoja sosiaalityön vaatimuksista ja selontekovelvollisuudesta. Esimerkiksi niin kutsutussa ”*The Munro Review*” - katselmuksessa on todettu, että sosiaalityössä lisääntynyt auditoitavuuden vaatimus on mahdollistanut sosiaalityöntekijöiden keskuudessa defensiivisten käytäntöjen yleistymistä (Munro 2011). Yhtäältä on tunnistettu, että myös sosiaalityöntekijöiden lisääntynyt vastuuttaminen työn vaatimukseen ja tuloksellisuuteen on yhdessä vaatimuksien toteuttamiseen liittyvän epäonnistumisen pelon kanssa mahdollistanut defensiivisten käytäntöjen kehittymistä (Besharov 1983; Gibson 2014).

Mainittujen kehityskulkujen tultuaan yhtäältä havaituksi sosiaalityön kentältä Suomessa (Mänttari-van der Kuip 2013; Mänttari-van der Kuip 2015), voisi siis defensiivisen sosiaalityön esiintymisen myös Suomessa ajatella olevan mahdollista. Sosiaalityön ollessa tunnistetusti eettisesti vaikeaa yhteiskunnallista työtä, jossa puututaan ihmisen itsemääräämis- ja perheen yksityisyydensuojan oikeuksiin (Törrönen 2012, 184), voisi myös tämän tuoman työn haastavuuden ajatella ajoittain altistavan sosiaalityöntekijöitä yhtäältä sellaisille paineille, että niiden olisi mahdollista myös altistaa sosiaalityössä defensiivisille ammattikäytänteille. Tätä puoltaen Suomessa on myös kuitenkin tunnistettu, että sosiaalityöntekijät työskentelevät jo jaksamisensa ääri rajoilla ja tekevät työtä yhä kasvavien paineiden puristuksissa (Mänttari-van der Kuip 2015, 344).

Seuraavaksi kuitenkin tutkiakseen esiintyykö defensiivistä sosiaalityötä Suomessa, kaipaa defensiivisen sosiaalityön käsite vielä täsmällisempää määrittelyä, sillä Suomen kielellä ilmiötä ei ole toistaiseksi tähän mennessä tutkittu. Etuliitteeltään defensiiviseksi nimetyllä toiminnalla on sosiaalityön kontekstissa kuvattu kuitenkin olevan seuraavat kaksi keskeistä piirrettä. Sosiaalityöntekijä ensinäkin toimii defensiivisesti suojatakseen häntä itseään, ja hänen näin tehdessään on mahdollista, että tämä tapahtuu asiakkaan

edun kustannuksella. Samalla on esitetty, että kaikelle defensiiviselle toiminnalle on keskeistä niiden olevan pyrkimyksiä välttää tulemasta syytösten kohteeksi. (Harris 1987, 62, 68.) Yhtäältä psykologian tieteenalan teoriataustaa hyödyntäen, pohjimmillaan defensiivisen sosiaalityön taustalla voidaan nähdä olevan myös pyrkimys välttää ahdistuneisuutta ja tähän rinnastettavia tunnekokemuksia (Trevithick 2011).

Seuraavaksi määritellessäni ensimmäistä kertaa Suomessa defensiivistä sosiaalityötä tämän taustoituksen perusteella, jotta ilmiö tulisi selkokielisesti ymmärretyksi, olen päättänyt määritellä defensiivisen sosiaalityön tarkoittavan sosiaalityöntekijöiden ammattikäytänteitä ja toimintatapoja, missä asiakkaan edun sijasta sosiaalityöntekijää ohjaa hänen itsensä, ammatillisen asemansa tai oman selustansa suojeleminen. Näissä ammattikäytänteissä ja toimintatavoissa ymmärrän sosiaalityöntekijän pyrkivän välttää syytösten kohteeksi tulemistä tai niiden uhkaa (Harris 1987, 68), mutta pohjimmillaan näistä hänelle itselleen aiheutuvia epämiellyttäviä sekä kielteisiä tunnekokemuksia (Trevithick 2011). Sosiaalityöntekijän välttäessään syytösten kohteeksi tulemistä tai niiden uhkaa, liitän tämän keskeisesti sosiaalityöntekijöiden selontekovelvollisuuteen, sillä tämän voidaan nähdä aktivoituvan syytöksistä sekä uhista, jotka myös koskevat keskeisesti sosiaalityöntekijöihin kohdistuvia vaatimuksia heidän työssään (Juhila 2009).

Käsitellessä defensiivistä sosiaalityötä näin määriteltynä, olen tulkinnut määritelmän pysyvän suomalaiseseen kontekstiin riittävän selkokielisenä ja konkreettisesti ymmärrettävänä, kuitenkin johdattelematta tai rajaamatta ilmiötä epämiellekkäästi. Määritelmässä käyttäessäni konseptia asiakkaan edusta, näen defensiivisen sosiaalityön olevan myös helpommin ymmärrettävissä ammattietiikan vastaisena toimintana, sillä suomalaisessa sosiaalityön kontekstissa asiakkaan etua käsitteenä myös käytetään tunnetusti sosiaalityön kentällä pohjautuen ammattietiikkaan kuin lainsäädäntöön (Talentia 2005; SHL 2014/1301). Määritelmässä ilmaisu itsensä, ammatillisen asemansa tai oman selustansa suojeleminen perustuu puolestaan siihen, että tämä luo määritelmästä arkikielisemmän ja saavutettavamman, kuin esimerkiksi käsite pyrkimyksestä välttää ahdistuneisuutta, kun seuraavaksi mallinnetaan ja kartoitetaan defensiivisen sosiaalityön esiintymistä Suomessa.

3 Tutkimuksen toteutus

Seuraavaksi luvussa 3 esitetään pro gradu -tutkielmani tutkimustehtävä, kuvaillaan tutkimukseni tutkimusaineisto, perustellaan aineistoni analyysin metodologiset lähestymistavat sekä pohditaan tutkimukseni eettisiä kysymyksiä ja rajoitteita.

3.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Suomessa defensiivistä sosiaalityötä käsittelevän tutkimuskirjallisuuden ollessa vielä jäsentymätöntä ja tämän pro gradu -tutkielman tarkastellessa ilmiötä tiedettävästi ensimmäistä kertaa Suomessa, on tutkielmani tutkimustehtävänä kartoittaa sekä mallintaa defensiivisen sosiaalityön esiintymistä Suomessa. Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, toteuttavatko sosiaalityöntekijät Suomessa defensiivistä sosiaalityötä, ja jos toteuttavat, missä ammatinharjoittamisen tilanteissa näin on, mikä saa kyseistä toimintaa aikaan ja millä tavoin tällaista tapahtuu.

Tutkimuksessani näin ollen vastataan seuraaviin kolmeen tutkimuskysymykseen:

- 1. Kokevatko sosiaalityöntekijät Suomessa heidän työssään esiintyvän defensiivistä sosiaalityötä ja missä tilanteissa näin on?*
- 2. Mitä tekijöitä sosiaalityöntekijät Suomessa kokevat vaikuttavan defensiivisen sosiaalityön esiintymiseen?*
- 3. Millaisin tavoin sosiaalityöntekijät Suomessa kokevat toimivansa työssään defensiivisesti?*

Tutkimuskysymyksissäni ja tutkimuksessani defensiivisen sosiaalityön käsitteellä tarkoitetaan taustateoriaan perustuen sosiaalityöntekijöiden ammattikäytänteitä ja toimintatapoja, joissa asiakkaan edun sijasta sosiaalityöntekijän toimintaa ohjaa hänen itsensä, ammatillisen asemansa tai oman selustansa suojeleminen. Sosiaalityöntekijöinä tutkimukseni käsittää puolestaan sosiaalihuollon ammatihenkilölain 7 § mukaiset ammatinharjoittamisoikeuden saaneet sosiaalityöntekijät, mutta tämän lisäksi myös sosiaalityön tutkinto-opiskelijoista heidät, jotka omaavat työelämäkokemusta niin kutsutuista tilapäisistä sosiaalityöntekijän työtehtävistä. Ratkaisuun on päädytty, sillä Suomessa sosiaalityöntekijän työtehtävissä tunnustetaan toimivan myös merkittävä määrä tilapäisiä sijaispäteviä sosiaalityöntekijöitä, joista valtaosa on sosiaalityön pääaineopiskelijoita (Hallituksen esitys 132/2024).

3.2 Kyselyaineiston kuvaus

Edellä esitettyihin tutkimuskysymyksiin ja tutkimustehtävään on tässä tutkimuksessa lähdetty vastaamaan laadullisella kyselyaineistolla. Kyselyaineisto kerättiin yksinomaan tätä tutkimusta varten käyttäen aineistonkeruussa apuna sosiaalisessa mediassa Facebook alustalla toimivia verkostoryhmiä nimeltä sosiaalityön uraverkosto ja rakenteellisen sosiaalityön verkosto. Näihin Suomessa sosiaalityöntekijöiden keskuudessa laajalti tunnettuihin ryhmiin jaettiin kirjoituskutsu tutkimukseen osallistumisesta, joka sisältäneellään nettilinkillä ohjasi tutkimukseen osallistuneet sosiaalityöntekijät vastaamaan muodostamaani kyselylomakkeeseen verkkokyselypalvelussa nimeltä Webropol. Kyselylomakkeella tutkimustiedotteen jälkeen sosiaalihuollon ammatihenkilölain 7 §:n mukaisille sosiaalityöntekijöille sekä sosiaalityön tutkinto-opiskelijoille esitettiin seuraavat kolme avoimesti vastattavaa kysymystä:

1. *Mikäli tunnistat työssäsi tilanteita, joissa koet asiakkaan edun toteuttamisen sijasta toimintaasi ohjanneen itsesi, ammatillisen asemasi tai oman selustasi suojeleminen, kuvaile konkreettisesti, missä tilanteissa tällaista on tapahtunut?*

2. *Seuraavaksi kuvaile, millaisten tekijöiden, olosuhteiden, mahdollisten työn ristiriitojen tai henkilökohtaisten tuntemusten koet vaikuttaneen siihen, että kuvaamassasi tilanteessa toimintaasi on ohjannut asiakkaan edun toteuttamisen sijasta itsesi, ammatillisen asemasi tai oman selustasi suojele?*

3. *Lopuksi kuvaile vielä, millaisia välittömiä vaikutuksia koet sillä olleen asiakkaaseen ja vastaavasti omaan toimintaasi, että tilanteessa asiakkaan edun toteuttamisen sijasta toimintaasi on ohjannut itsesi, ammatillisen asemasi tai oman selustasi suojele?*

Edellä esitetyistä kyselylomakkeen kysymyksistä jokainen vuorollaan on kerännyt kyselytutkimukseen osallistuneilta vastausaineistoa jokaista kolmea esitettyä tutkimuskysymystä kohden. Kyselytutkimuksen kysymyksenasettelussa kysymykset ovat peilanneet tutkimuskysymysten tietotarpeita ja sisältöjä, pyytäen osallistujaa vastaamaan ensimmäisessä kyselylomakkeen kysymyksessä defensiivisestä sosiaalityöstä, ”missä tällaista on tapahtunut”, toissa kysymyksessä, ”millaisten tekijöiden... koet vaikuttaneen siihen”, ja lopulta kolmannessa kysymyksessä, ”millaisia vaikutuksia koet sillä olleen...”.

Vastaajalta niin defensiivisen sosiaalityön esiintymisen tilanteita, näissä vaikuttaneita tekijöitä kuin toiminnan esiintymismuotoja kysyessä, on kysymyksen asiasisältöjä ympäröivillä toistoa sisältävillä kysymysrakenteilla vastaajan kognitio pyritty pitämään kahdessa ilmiön keskeisimmässä, mutta samalla vähiten johdattelevassa defensiivisen sosiaalityön tunnusmerkistössä – Siis, ettei asiakkaan etu ole tällöin ohjannut sosiaalityöntekijän toimintaa, vaan tämän sijaan hänen itsensä, ammatillisen asemansa tai oman selustansa suojele. Kuvattu asetelma kyselytutkimuksen kysymyksissä on siis jäljentänyt tutkimuskysymyksiensä sisältöjä siitä, missä tilanteissa defensiivistä sosiaalityötä on tapahtunut, mitä tekijöitä koetaan tähän vaikuttavan, ja lopulta, millaisin tavoin Suomessa koetaan näin toimittavan.

Toteuttamalla aineistonkeruu tällä tavoin Suomessa sosiaalityöntekijöiden keskuudessa laajalti tunnetuissa kahdessa verkostoryhmässä, katsottiin tällä olevan mahdollista

saavuttaa myös aineisto, joka on edustanut kohdeilmiota koskevasta populaatiosta valtakunnallista ja maantieteellisesti katsottuna satunnaistettua otantaa. Vastausten satunnaisuutta katsottiin mahdollistavan erityisesti verkostoryhmien merkittävät jäsenmäärät, sillä sosiaalityön uraverkostossa jäseniä on ollut aineistonkeruun aikaan noin 5500 jäsenen verran ja rakenteellisen sosiaalityön verkostossa noin 800 jäsenen verran. Lisäksi tutkittavan populaation tavoittaminen etenkin ryhmistä suuremmassa, sosiaalityön uraverkostossa, katsottiin tapahtuvan hyvin luotettavasti, sillä ryhmän ylläpito hyväksyy jäsenikseen yksinomaan vain sosiaalihuollon ammattihenkilölain 7 § mukaisia sosiaalityöntekijöitä ja sosiaalityön tutkinto-opiskelijoita.

Aikavälillä 27.2.2026 - 22.3.2026 toteutetun aineistonkeruun aikana kyselytutkimukseen osallistui yhteensä 20 henkilöä, jotka tuottivat kokonaisuudessaan kyselylomakkeen kolmeen erilliseen kysymykseen aineistoa yhteensä 54 avoimen kyselyvastauksen verran. Kyselytutkimuksessa vastaajien ei ollut pakollista vastata jokaiseen kysymyksistä, joten kyselytutkimuksen kysymyksistä ensimmäinen ja toinen saivat molemmat 19 vastausta, ja kysymyksistä kolmas sai 16 vastausta. Lopullisen vastaajamäärän kyselytutkimuksellani tavoittaakseni molemmissa aineistonkeruuseen käyttämäni Facebook -ryhmistä jouduttiin jakamaan kirjoituskutsua kahdesti uudelleen aineistonkeruuta tehostaakseen.

3.3 Tutkimusmenetelmä

Edellä esitettyyn tutkimusaineistoon ja sillä vastattaviin tutkimuskysymyksiin on päädytty tässä tutkielmassa lähestyä laadullisin menetelmin. Laadullisista tutkimusmenetelmistä olen aineistoni analyysissä laadullisena metodina päätenyt käyttämään sisällönanalyysiä (Elo ym. 2022, 216), jolla aineistoni sisältöjä laadullisesti kuvatessani olen tutkimustehtäväni mukaisesti kartoittanut sekä mallintanut defensiivisen sosiaalityön esiintymistä Suomessa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 119). Laadulliseen lähestymistapaan päädyttiin, sillä ilmiötä empiirisesti Suomessa tarkastellessa laadullinen tutkimus on mahdollistanut tutkittavien kokemusten näkemisen tärkeinä ja huomionarvoisina, mutta koska tutkimus on myös aihetta

alustavaa, on menetelmä yhtäältä soveltunut aiheen mallintamiseen sekä kartoittamiseen (Hakala 2024, 25).

Koska tutkimukseni vasta alustaa defensiivisen sosiaalityön esiintymistä Suomessa, on sisällönanalyysini myös päädytty toteuttamaan niin kutsutusti teoriaohjaavasti. Metodini sijoituessaan yleisemmin tunnettujen aineisto- ja teorialähtöisten sisällönanalyysien välimaastoon (Tuomi & Sarajärvi 2018, 109, 113), on tämä myös mahdollistanut toteuttamassani sisällönanalyysissä etenemisen aineistolähtöisesti aineiston ehdoilla, mutta teorialähtöisesti teorian testaamisen aineistoon tämän ollessa mahdollista (mt., 110–111, 133). Metodissa ratkaisut tästä ovat olleet painotuksiltaan aineistokohtaisia, joka tekee seuraavaksi keskeiseksi niiden ratkaisujen sanoittamisen, joilla olen sisällönanalyysissäni empiirisestä aineistostani erottanut tutkimukseni kannalta olennaisen tiedon ja tuonut tämän sopivaksi teoreettisiin käsitteisiin sekä teoriaan (mt., 125, 133). Näitä ratkaisuja havainnollistan seuraavaksi kuvatessani sisällönanalyysini niin kutsuttuja valmistelu-, analyysi- sekä raportointivaiheita (Elo ym. 2022).

Sisällönanalyysini valmisteluvaihe on ensinäkin sisältänyt aineistooni perehtymisen, mutta myös teoriaohjaavalle sisällönanalyysille keskeisesti analyysiyksikön valinnan, joka voidaan mieltää ajatuskokonaisuutena, lauseena tai sanana, jolla sisällönanalyysissä lähdetään tutkimuskysymykseen vastaamaan (Elo ym. 2022, 219; Tuomi & Sarajärvi 2018, 109). Koska tutkimukseni sisälsi kolme erillistä tutkimuskysymystä ja analyysiyksiköt teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä voivat olla muodostettu enemmän tai vähemmän niin aineisto- kuin teorialähtöisesti, esittelen seuraavaksi jokaisen kolmen tutkimuskysymykseni kohdalla tekemäni ratkaisut, miten olen tutkimuskysymyksiini vastatakseni analyysiyksikköni muodostanut (mt., 110)

Perehtyessäni ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni, *kokevatko sosiaalityöntekijät Suomessa heidän työssään esiintyvän defensiivistä sosiaalityötä ja missä tilanteissa näin on*, katsoin olevan tarpeen, että aineistoni analyysi edellytti alkuun vahvaa induktiivista päättelyä eli aineistolähtöisyyttä. Koska defensiivisen sosiaalityön esiintymisen tilanteita havainnollistavaa taustateoriaa ei ollut saatavilla analyysini aikaan sosiaalityön kentältä Suomessa, havaintoni näistä tilanteista tulivat analysoiduksi noudattaen vahvaa aineistolähtöisyyttä alkuperäisilmaisujen pelkistämisen, ryhmittelyn sekä luokittelun ja

abstrahoinnin kautta. Aineistosta saavuttamani luokat defensiivisen sosiaalityön esiintymisen tilanteista liitin analyysissä vasta ajatuskokonaisuuteen laajemmasta defensiivisen sosiaalityön taustateoriasta ja määritelmästä, joka ohjasi poimia vastaajien alkuperäisilmauksista ilmaisuja niistä konkreettisista tilanteista, missä analyysiyksikköä kuvaten vastaaja oli kokenut *asiakkaan edun sijasta hänen toimintaansa ohjanneen hänen itsensä, ammatillisen asemansa tai oman selustansa suojele*.

Toiseen tutkimuskysymykseen vastatessa, *mitä tekijöitä sosiaalityöntekijät Suomessa kokevat vaikuttavan defensiivisen sosiaalityön esiintymiseen*, katsoin tässä puolestaan olleen mahdollista hyödyntää analyysiyksikkönä ajatuskokonaisuutta, joka on vahvasti teorialähtöinen. Tässä aineistoa huomattavasti läheisemmin tavoittaneet analyysiyksiköt muodostin defensiivisen sosiaalityön taustateoriasta sosiaalityöntekijöihin vaikuttavasta selontekovelvollisuudesta ja defensiivisen sosiaalityön psykologian tasolle redusoitavista tunnekokemus -tekijöistä. Näistä muodostetuilla analyysiyksiköillä ja niiden teoreettisilla sisällöillä poimin aineistosta havaintoja taustateoriaani edustaviin luokkiin defensiivisen sosiaalityön esiintymiseen vaikuttavista tekijöistä.

Kolmanteen tutkimuskysymyksistä vastatessa, *millaisin tavoin sosiaalityöntekijät Suomessa kokevat toimivansa työssään defensiivisesti*, katsoin vastaavasti olevan mahdollista hyödyntää analyysiyksikköä, joka on taustateoriaan perustuessaan yhtä lailla teorialähtöinen. Käytin kolmanteen tutkimuskysymykseen vastaamisessa analyysiyksikkönä taustateoriaa defensiivisen sosiaalityön esiintymismuodoista, konsepteja niin kutsutuista positiivisesta, negatiivisesta sekä informaatiota pimittävästä defensiivisestä sosiaalityöstä, joiden teoreettisilla sisällöillä poimin aineistosta havaintoja defensiivisen sosiaalityön tavoista esiintyä kyseistä teoriaa edustaviin luokitteluihin.

Aineistoon perehtymisen ja analyysiyksiköiden valinnan myötä sisällönanalyysini analyysivaiheessa muodostin myös aineistoni analyysissä käytettävän analyysirungon (Tuomi & Sarajärvi 2018, 131–133). Alla esitetystä analyysirungosta havainnollistuu käyttämäni kokonaisuus esittämistäni analyysiyksiköistä, jotka ovat muodostaneet aineistoni analyysiä ohjaavan käsitejärjestelmän, minkä luokkiin olen aineistoni

alkuperäisten ilmausten pelkistyksistä poiminut havaintoni, eli tutkimukseni tulokset (Elo ym. 2022, 222).

Taulukko 1. Analyysirunko

Alkuperäiset ilmaukset	Pelkistykset	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
		Kirjaaminen	Defensiivisen sosiaalityön esiintymisen tilanteet	Defensiivisen sosiaalityön esiintyminen
		Palvelujen myöntäminen ja päätöksenteko		
		Huostaanoton jälkeinen kotouttamiseen tähtäävä työskentely		
		Lapsen kiireellinen sijoitus		
		Asiakasohjausryhmä		
		Lastensuojeluilmoitus		
		Palveluntarpeen arvio		
		Ammattikunnan edustajan epäasiallinen toiminta	Defensiivisen sosiaalityön esiintymiseen vaikuttavat tekijät	
		Sosiaalityössä vaikuttava selontekovelvollisuus		
		Tunnekokemukset		
		Positiivinen	Defensiivisen sosiaalityön esiintymismuodot	
		Negatiivinen		
		Informaatiota pidättävä		

Analyysirungossa pääluokkana on defensiivinen sosiaalityö, jonka esiintymistä tutkimustehtäväni mukaisesti tutkimuksellani pyritään kartoittamaan sekä mallintamaan. Defensiivisen sosiaalityön pääluokka jakaantuu tutkimustehtävän asettamien intressien perusteella tutkimuskysymyksiä heijastaviin defensiivisen sosiaalityön esiintymisen tilanteisiin, defensiivistä sosiaalityön esiintymiseen vaikuttaviin tekijöihin sekä defensiivisen sosiaalityön esiintymismuotoihin. Tutkimukseni tuloksissa seuraavaksi käydään läpi nämä aineistoni analyysin myötä saavutetut sisällönanalyysini luokat, eli tulokset.

Toteuttamassani teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä analyysiyksikköihin hyödynnetty taustateoria mahdollisti varsin hyvin teorialähtöisyyden tuomisen aineiston analyysiin ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastaamista lukuun ottamatta. Teoriaohjaavan sisällönanalyysin raportointivaiheesta eli tulosten esittämisestä on hyvä tunnistaa, ettei

lähestymistavan ole raportoituina tutkimustuloksina myöskään juurikaan nähty eroavan teorialähtöisestä lähestymistavasta, vaikka metodi lähtökohdiltaan on edennyt aineiston ohjaamana (Tuomi & Sarajärvi 2018, 111). Seuraavaksi esittäessäni tutkimukseni tuloksia, esitetään siis analyysini tuottamat tulokset analyysirungossa esitetyistä luokitteluista käsin (Elo ym. 2022, 223).

3.4 Tutkimuseettiset kysymykset ja tutkimuksen rajoitteet

Ennen kuitenkin tutkimukseni tuloksiin siirtymistä, esitän ensin tutkimukseni tutkimuseettiset huomiot ja rajoitteet. Aloittaen tutkimuseetiikasta, on sosiaalityön tutkimuksessa etiikan nähty kietoutuvan vahvasti koko tutkimusprosessiin, ulottuen tutkimusaiheen, tutkimuksen näkökulman, käsitteiden ja metodien valinnasta lähtien yhä tutkimusten tulosten vaikutuksiin saakka (Pösö 2008). Tässä mielessä defensiivisen sosiaalityön esiintymisen tutkiminen aiheena Suomessa on jo alkuun mahdollista nähdä olevan ensimmäinen eettinen valintani osana tutkielmani tutkimusetiikkaa ja siksi tutkimukseni tutkimuseetiikan käsittely voidaan aloittaa myös tästä (Pohjola 2003, 59–60).

Defensiivisen sosiaalityön ollessa mielletävissä ammattikuntaan ja professioon nähden itsekriittisenä aiheena, näen tutkimukseni aiheeltaan edustavan erityisesti sellaista, mitä esimerkiksi Rosi Enroos ja Mikko Mäntysaari (2017, 13) ovat kuvanneet artikkelissaan *Sosiaalityön tutkimuksen mielekkyydestä ja missiosta* olevan, ”joka ei kiinnosta valtavirtaa, joista ei haluta tietää, tai joka halutaan jopa unohtaa”. Tutkimukseni näen aiheeltaan edustavan erityisesti virkkeistä kahta jälkimmäistä, koska esimerkiksi Iso-Britanniassa defensiivistä sosiaalityötä on vastaavasti kuvattu sosiaalityön professionissa jopa ”avoimena salaisuutena” (Whittaker & Havard 2016, 1160).

Tuodessani tutkimusaiheellani defensiivistä sosiaalityötä siis tietoisuuteen ja näkyväksi nyt Suomessa, näen tutkimukseni näkökulman yhtäältä sosiaalityön tutkimuseetiikan koodiston mukaisesti olevan raportoida tutkimustuloksia niitä vääristämättä, vaikka ne voivat yhtäältä kuvastaa epäedullisessa valossa esimerkiksi julkishallinnon toimijoita, piileviä intressejä sekä yhtä lailla vallitsevia tai yleisesti hyväksytyjä käsityksiä (Butler 2002, 245–246). Pyrkimykseni ei ole kuitenkaan kuvastaa sosiaalityöntekijöitä tai

sosiaalityötä epäedullisessa valossa, vaan pyrin tutkimuksellani sosiaalityön tutkimusetiikan koodistossa lausuttuun tavoitteeseen saada aikaan emansipatorista tutkimusta, saavuttamalla tutkimusagendoja, jotka kunnioittavat fundamentaalisia ihmisoikeuksia sekä tähtäävät sosiaalisen oikeudenmukaisuuden lisääntymiseen (Butler 2002, 245).

Tutkimukseni aiheen kohdalla emansipaatiolla tarkoitan tietoisuuden lisäämisellä sosiaalityöntekijöiden vapauttamista mahdollisista defensiivisistä ammattikäytännöistään, ja näin ollen pyrin fundamentaalisten ihmisoikeuksien ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden lisääntymiseen tämän aikaansaaman asiakkaan edun toteutumisen myötä. Tämän emansipaation kautta pyrin myös sosiaalityöntekijöiden voimaantumiseen tutkimani ilmiön kohdalla, minkä on myös kirjoitettu olevan yksi merkittävimmistä tavoista tutkimukseen osallistujilla hyötyä tutkimuksesta (Peled & Leichtentritt 2002, 149).

Toisaalta tutkimuksessani on yhtäältä tärkeää tunnistaa myös tutkimuseettiset riskitekijät, joita on mahdollista tutkimani aiheen myötä kohdistua tutkimukseeni osallistuneisiin sosiaalityöntekijöihin, mutta myös jopa heidän edustamaansa populaatioon sosiaalityöntekijöistä Suomessa yleisesti. Nämä seuraavaksi esittämäni riskitekijät voivat seurata viimeistään löydösteni raportointia, mutta olla yhtäältä vaikuttaneet jo toteuttamassani aineistonkeruussa (mt., 158–159). Eettiset riskitekijät, mitkä olen merkittävimmiksi tutkimukseni kohdalla näin ollen tunnistanut, ovat tutkimukseni mahdollisuus kuvastaa seuraavaksi epäedullisessa valossa julkishallinnon toimijoita, siis sosiaalityöntekijöitä, mutta aiheuttaa heille tästä myös emotionaalista distressiä (Butler 2002, 245–246; Peled & Leichtentrich 2002, 158–159)

Tähän riskiin tutkimukseni tiedonkeruussa ja löydösteni raportoinnissa olen kuitenkin vastannut toteuttamalla tutkimukseni aineistonkeruun anonymisti keräämättä henkilötietoja, mutta yhtä lailla menettelemällä siten, että mahdolliset aineistoon silti päätyneet tunnistetiedot ovat saatettu tunnistamattomaan muotoon. Osana kyselytutkimustani tutkimustiedotteessa yhtäältä tuotiin tutkimukseen osallistuneille esiin varoitus, että vastaamalla kyselyyn vastaaja antaa kuitenkin suostumuksensa vastauksensa tulemiseen käsitellyksi myös näkyvästi osana tutkimukseni tuloksia. Näiden anonymiteettiin liittyvien tutkimuseettisten ratkaisujen lisäksi tutkittaviin

kohdistuvaan eettiseen riskiin on tutkielmassa vastattu käyttämällä kirjoituskutsussa ja esitetyissä kyselylomakkeen kysymyksenasettelussa ilmaisuja sekä defensiivisen sosiaalityön käsitteen määrittelyä, jotka neutraaleilla sävyillään ovat pyrkineet minimoimaan vastaamiseen liittyvää mahdollista emotionaalista distressiä.

Tutkimuseettinen huomioni vastaajiin kohdistuvista riskistä lopulta johtaa myös keskeisesti erityiseen huomioon tutkielmani rajoitteista, mihin toki olen toki edellä esitetyin keinoin myös pyrkinyt vastaamaan. Tutkimustulosten yleistettävyydessä tulee siis huomioida, että tarkastellessani sensitiivistä ja itsekriittistä aihetta sosiaalityöntekijöiden keskuudessa, on tästä mahdollisesti koettavien emotionaalisen distressin ja epäedullisessa valossa esitetyksi tulemisen mahdollista johtaa siihen, että itsessään jo tutkimukseeni osallistuminen on voinut saada aikaan sosiaalityöntekijöissä defensesjä, jotka ovat voineet vaikuttaa tutkimukseeni osallistuneiden vastaamiskäyttäytymiseen tai osallistumiseen ylipäänsä. Seuraavaksi esittäessäni siis tutkimukseni tuloksia, tulee pitää se huomio mielessä, että tuloksieni esittämä kartoitus ja mallinnus defensiivisen sosiaalityön esiintymisestä Suomessa saattaa jäädä vielä aliedustavaksi ilmiön todellisesta luonteesta esiintyä.

4 Tulokset

Kyselytutkimuksella toteutettu aineistonkeruu tuotti tutkimukseeni osallistuneilta sosiaalityöntekijöiltä ja sosiaalityön tutkinto-opiskelijoilta laadullisen vastausaineiston, jolle toteutetusta teoriaohjaavasta sisällönanalyysistä on esitettävissä seuraavat tulokset. Tulokset käsittelevät defensiivisen sosiaalityön esiintymistä Suomessa, joka tapahtuu seuraavaksi kolmessa alaosiossa heijastaen tutkimukseni kolmea erillistä tutkimuskysymystä.

Tutkimuskysymyksiäni heijastaen, osio 4.1 käsittelee, missä tilanteissa tutkimukseeni osallistuneet sosiaalityöntekijät ovat työssään tunnistaneet, että heidän toimintaansa on defensiivistä sosiaalityötä kuvastaen ohjanneet asiakkaan edun sijasta heidän itsensä, ammatillisen asemansa tai oman selustansa suojele. Osiossa 4.2 kuvataan, mitä vastaajat ovat puolestaan kokeneet vaikuttaneen heidän toimintaansa näissä tilanteissa. Osiossa 4.3 lopuksi esitetään, millaisin välittömin vaikutuksin defensiivinen toiminta on näkynyt asiakkaan tilanteessa ja sosiaalityöntekijän omassa toiminnassa kuvaten, millä tavoin defensiivistä sosiaalityötä Suomessa esiintyy.

Alaosioista jokainen esittää ensin kyselytutkimukseen osallistuneille kyselylomakkeella esitetyn kysymyksen, tämän jälkeen havainnollistaa tutkimusaineistosta analysoituja tuloksia koostavan taulukon ja lopuksi käsittelee tuloksia esittäen näitä kuvaavia otteita vastausaineistosta.

4.1 Defensiivisen sosiaalityön esiintymisen tilanteet Suomessa

Kysyessä Suomessa sosiaalityöntekijöiltä ja sosiaalityön tutkinto-opiskelijoilta, ”*mikäli tunnistat työssäsi tilanteita, joissa koet asiakkaan edun toteuttamisen sijasta toimintaasi ohjanneen itsesi, ammatillisen asemasi tai oman selustasi suojele, ...missä tilanteissa tällaista on tapahtunut?*”, ovat tutkimukseen osallistuneet sosiaalityöntekijät kuvanneet seuraavia taulukossa 2 esitettyjä tilanteita.

Taulukko 2. Esiintymistilanteet

Kirjaaminen	Palvelujen myöntäminen ja päätöksenteko	Huostaanoton jälkeinen kotouttamiseen tähtäävä työskentely	Lapsen kiireellinen sijoitus
Asiakasohjausryhmä	Lastensuojeluilmoitus	Palveluntarpeen arvio	Ammattikunnan edustajan epäasiallinen toiminta

Taulukossa havainnollistuu kahdeksan toisiinsa verrannollista luokkaa defensiivisen sosiaalityön esiintymisen tilanteista, jotka ovat aineiston alkuperäisilmausten pelkistämisen jälkeen ryhmitelty luokkiinsa tultuaan tunnistetuksi tilanteina, missä defensiivistä sosiaalityötä on koettu tapahtuneen. Nämä tilanteet, joissa sosiaalityöntekijät ovat kokeneet asiakkaan edun sijasta heidän toimintaansa ohjanneen heidän itsensä, ammatillisen asemansa tai oman selustansa suojelu, olivat kirjatessa, tehdessä palvelupäätöksiä, työskennellessä huostaanoton jälkeen kotouttamisen eteen, tehdessä lapsen kiireellistä sijoitusta, toimiessa asiakasohjausryhmässä, tehdessä lastensuojeluilmoituksia, arvioidessa asiakkaan palveluntarvetta ja havaitessa ammattikunnan edustajalta epäasiallista toimintaa. Koska tutkimukseni vastausaineisto on sisällöltään erityisen mielekäs havainnollistamaan näitä tilanteita, esitetään niitä seuraavaksi aineistoni alkuperäisilmauksista muutamien ottein.

Alkuun tutkimukseni tuloksia havainnollistavia otteita esittäessä on syytä nostaa esiin, että vaikka defensiivisen sosiaalityön esiintymisen tilanteet ovat eritelty omiin havaintoluokkiinsa, oli osa vastaajista kuvannut tilanteita myös useammassa luokituksessa yhdenaikaisesti. Yksi sosiaalityöntekijä oli esimerkiksi kuvannut, että ”*Oman selustan suojaamista tapahtuu ainakin päätöksenteossa, jossa yritetään mahdollisimman hyvin kirjoittaa auki prosessia ja johtopäätöksiä*” [V2]. Vastauksessa voidaan nähdä esiintyvän niin maininta päätöksenteosta, mutta yhtäältä myös kirjaamisesta toiminnan tilanteina, missä vastaaja on kokenut asiakkaan edun sijasta hänen toimintaansa ohjanneen hänen itsensä, ammatillisen asemansa tai oman

selustansa suojelu. Vastaavasti toinen sosiaalityöntekijä oli kokenut toimineensa defensiivisesti kuvaillessaan tilannetta, missä *”ASO työryhmä on kieltänyt minua tekemästä harkintani mukaista päätöstä”* [V12]. Otteessa jälleen esiintyy maininta päätöksenteosta, mutta tämän lisäksi myös osallistumisesta asiakasohjaustyöryhmään.

Suurimmassa osassa vastauksia sosiaalityöntekijöiden kuvaukset defensiivisen sosiaalityön esiintymisen tilanteista koskivat kuitenkin yksittäistä tilanteita, esimerkiksi yhden sosiaalityöntekijöistä kuvatessa, *”Usein nämä liittyvät kirjaamiseen: Saatan miettiä kirjatessani, mitä minun tulee ainakin kirjata, jotten joudu syytteeseen, kun paska osuu tuulettimeen asiakkaan tilanteessa.”* [V3]. Vastauksessa voidaan havaita jälleen kirjaamisen tulleen ilmaistuksi tilanteena, missä sosiaalityöntekijä oli kokenut toimineensa defensiivisesti.

Mielenkiintoinen ote aineistosta on myös yhden sosiaalityöntekijöistä vastattuaan, *”Joskus ei ole myönnetty harkinnanvaraista toimeentulotukea, koska pelottaa, että myöntää liikaa ja liian usein. Välillä pitää hylätäkin”* [V17]. Tässä otteessa tilanteen voidaan nähdä koskeneen puolestaan palveluiden myöntämistä, sillä vastauksessaan sosiaalityöntekijä kertoo palvelun myöntämisen ja epäämisen olleen toimintana se, millä hän ilmaisi suojelleensa itseään pelolta, joka syntyy, kun palveluja myöntää liikaa ja liian usein.

Huomattakoon, että sosiaalityöntekijöistä useampi oli kyselytutkimusvastauksissaan antanut defensiivisen sosiaalityön esiintymisen tilanteita kuvaillessaan myös laajempia viitteitä defensiiviseen sosiaalityöhön esiintymisen taustatekijöihin, kuten edellisessä katkelmassa voitiin nähdä esimerkiksi ilmaisu tähän liittyneestä pelosta. Näin voidaan vastaavasti nähdä myös seuraavassa vastausotteessa lapsen huostaanoton jälkeiseen kotouttamistyöskentelyyn liittyen, jossa sosiaalityöntekijä oli kertonut, että

joskus kokemattomampana en ole rohjennut lähteä purkamaan huostaanottoa kun kokenut esimies ns pelotteli että voinko olla täysin varma asiasta x ja x. eli ns oli "turvallisempaa " että ei lähtenyt esimerkiksi kotiuttamaan huostassa olevaa kun riskien poistumisesta ei ollut 100% takeita. Näin siis ettei sijoituksessa olokaan ollut enää lapsen etu... [V8]

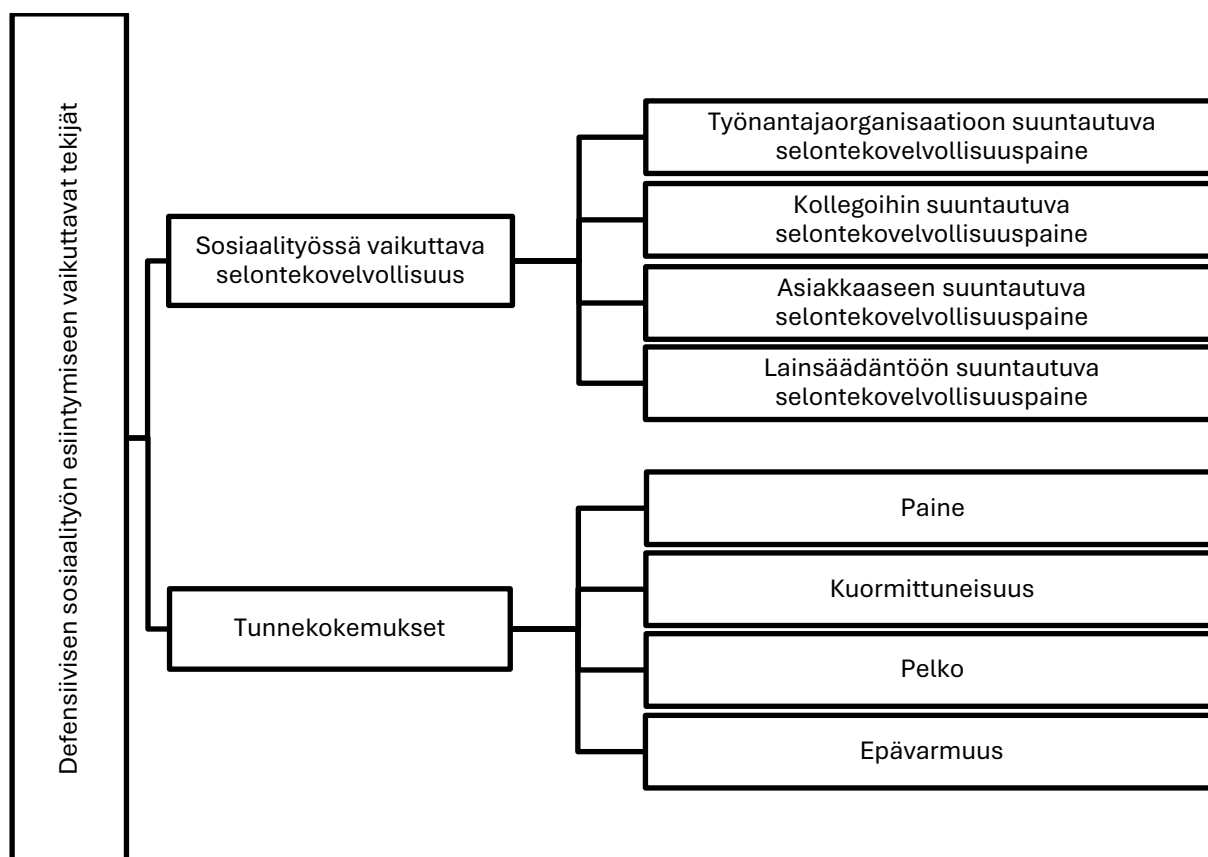
Vastauksissaan kyselytutkimukseen osallistuneet sosiaalityöntekijät ovat vastaavalla tavoin osa suppeammin ja osa laajemmin tuoneet esille tilanteita, missä he ovat kuvanneet asiakkaan edun sijasta heidän toimintaansa ohjanneen heidän itsensä, ammatillisen asemansa tai oman selustansa suojaaminen. Kyselytutkimukseen osallistuneiden sosiaalityöntekijöiden vastauksien näin tarjotessa defensiivisen sosiaalityön esiintymiselle laajempaa mielenkiintoista taustoitusta, käydään näitä seuraavaksi läpi osiossa 4.2 defensiivisen sosiaalityön esiintymisessä vaikuttavia tekijöitä käsitellessä.

Summaten kuitenkin havaintojani defensiivisen sosiaalityön esiintymisen tilanteista Suomessa, näyttäytyivät havainnot koskevan aineiston perusteella pitkälti sellaisia tilanteita, missä sosiaalityön interventoiden myös tunnistetaan merkittävämmiin puuttuvan ihmisten perustavaa laatua oleviin itsemääräämis- ja perheen yksityisyyden suojan oikeuksiin, sekä toteuttavan myös toimia, jotka voivat olla myös yksilön kannalta tahdonvastaisia (Törrönen 2012, 184). Näitä ollen siis aineistossa esiintyneet palvelujen myöntäminen ja näihin liittyvä päätöksenteko, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto ja yhtäältä palvelutarpeen arviointi, jotka ovat sosiaalityöntekijän vallankäytön mahdollisuuksiltaan myös sosiaalityössä inhimillisesti koskettavia sekä eettisesti vaikeaa yhteiskunnallista työtä (mt., 184). Toisaalta aineistosta voidaan tulkita, että defensiivisyyttä voidaan toteuttaa myös osana jotakin toimintaa tai toimintoja tällaisten tilanteiden ympärillä, joka voi konkretisoitua esimerkiksi kirjaamisessa, asiakasohjaustyöryhmässä toimiessa tai esimerkiksi lastensuojeluilmoituksia tehdessä.

4.2 Defensiivisen sosiaalityön esiintymiseen vaikuttavat tekijät

Kysyessäni Suomessa sosiaalityöntekijöiltä ja sosiaalityön tutkinto-opiskelijoilta, *”millaisten tekijöiden, olosuhteiden, mahdollisten työn ristiriitojen tai henkilökohtaisten tuntemusten koet vaikuttaneen siihen, että kuvaamassasi tilanteessa toimintaasi on ohjannut asiakkaan edun toteuttamisen sijasta itsesi, ammatillisen asemasi tai oman selustasi suojele?”* ovat tutkimukseen osallistuneet sosiaalityöntekijät vastanneet seuraavia taulukossa 3 luokiteltuja tekijöitä.

Taulukko 3. Vaikuttavat tekijät

Taulukko 3 kokoaa aineistosta tekemäni havainnot niistä tekijöistä, joita kyselytutkimukseeni vastanneet sosiaalityöntekijät ovat ilmaisseet vaikuttaneen, kun asiakkaan edun sijasta heidän toimintaansa on ohjannut heidän itsensä, ammatillisen asemansa tai oman selustansa suojele. Havainnot vaikuttaneista tekijöistä sijoittuivat kuviossa luokkiin sosiaalityössä vaikuttavasta selontekovelvollisuudesta ja tunnekokemuksista, jotka perustuvat teorialähtöisesti aineistoni analyysissä käyttämäni taustateoriaan defensiivisen sosiaalityön esiintymiseen vaikuttavista tekijöistä.

Aineistoni perusteella, Suomessa defensiivisen sosiaalityön esiintymisen taustalla vaikuttaa selontekovelvollisuuspainetta työnantajaorganisaatiota, kollegoja, asiakasta kuin myös lainsäädäntöä kohtaan, ja yhtäältä tunnekokemuksia pelosta, kuormittuneisuudesta, epävarmuudesta sekä paineista. Koska tutkimukseni vastausaineisto on jälleen erityisen mielekäs havainnollistamaan näitä tekijöitä, esitän

havaintojani seuraavaksi näissä luokissa aineistostani sosiaalityöntekijöiden alkuperäisilmaisuja kuvaavilla otteilla.

Seuraavaksi esittämäni otteet havainnollistavat, miten defensiivistä sosiaalityötä toteuttaessaan sosiaalityöntekijät ovat kokeneet tähän vaikuttaneen selontekovelvollisuuden paineet työnantajaorganisaation, kollegoiden, asiakkaiden ja lain suunnalta. Selontekovelvollisuuden suunnista työnantajaorganisaatioon kohdistuvia selontekovelvollisuuspaineita yksi sosiaalityöntekijöistä oli esimerkiksi kuvannut seuraavasti.

ASO työryhmä on kieltänyt minua tekemästä harkintani mukaista päätöstä, enkä ole uskaltanut vastustaa työryhmää/esihenkilöä omaa asemaani suojellen. - Pelko siitä, että oma asemani vaikeutuu, jos teen vasten ylemmän tahon ohjeita [V12]

Selontekovelvollisuuden, joka aktivoituu, kun johonkin toimintaan liitetään syytös tai sen uhka (Juhila 2009, 297), voidaan katkelmassa nähdä koskettaneen keskeisesti sosiaalityöntekijän katsomaa hänen harkintansa mukaista päätöstä. ASO työryhmän tästä sosiaalityöntekijää kuitenkin kiellettyä, voidaan sosiaalityöntekijän nähdä kohdanneen työryhmältä sellaista painetta, joka on haastanut hänen katsomaansa asiakkaan edun toteuttamista. Seurauksena paineelle, voidaan sosiaalityöntekijän tulkita toimineen itseään, ammatillista asemaansa tai omaa selustaansa suojaten, sillä jätettyään vastustamatta työryhmää tai esihenkilöään, on sosiaalityöntekijä myös välttänyt heidän suunnaltaan selontekovelvollisuutta aktivoivia syytöksiä tai niiden uhkaa. Työorganisaatioon kohdistuvasta selontekovelvollisuuspaineesta on nähtävissä vastaavia viitteitä myös seuraavassa otteessa aineistosta.

Olin vastaanottoyksikön sos.tt:n roolissa tuolloin... Kirjasin tässä roolissa yksikön kirjauksiin raportit tapahtumista ja palavereista. Eräänä aamuna yksikön johtaja tuli huoneeseeni ja sanoi, että nyt muutat nämä kirjaukset ja poistat tietyt asiat niistä... Poistettavaksi käsketyt asiat olivat sellaisia, jotka toivat esiin asiakkaiden näkökulman ja asettivat kriittiseen valoon

vastaanottoyksikön toiminnan. Tässäkin toimin tietysti väärin, olisi pitänyt käskeä tuota pikkupomoa painumaan..., mutta en pystynyt. [V16]

Selontekovelvollisuuden tässä katkelmassa voidaan puolestaan nähdä koskettaneen sosiaalityöntekijän tekemiä kirjauksia. Yksikön johtajan käskettyä sosiaalityöntekijää poistamaan hänen asiakkaansa eduksi katsomansa kirjaukset, voidaan sosiaalityöntekijän tulkita tämän myötä kohdanneen yksikkönsä johtajalta myös selontekovelvollisuudessaan sellaista painetta, joka on haastanut hänen katsomaansa asiakkaan edun toteuttamista. Seurauksena paineelle, voidaan sosiaalityöntekijän jälleen tulkita toimineen itseään, ammatillista asemaansa tai omaa selustaansa suojaten, sillä jättäessään vastustamatta yksikkönsä johtajaa, on sosiaalityöntekijä myös välttänyt selontekovelvollisuutta aktivoivia syytöksiä tai niiden uhkaa toisin toimimisesta. Vastaavasti selontekovelvollisuuteen työnantajaorganisaatiota tai yhtäältä kollegoja kohtaan on viitannut sosiaalityöntekijä vastatessaan kyselyyn seuraavasti.

...olen toiminut sijoitustilanteessa ja mukautunut muiden tekemään arvioon, vaikka tilanne olisi rehellisesti sanoen mielestäni vaatinut toisenlaista apua. Uran alkuvaiheessa en ole aina uskaltanut avata suutani ja kyseenalaistaa, pyytää lisäselvitystä. [V10]

Selontekovelvollisuuden tässä katkelmassa voidaan puolestaan nähdä koskettaneen sosiaalityöntekijän ratkaisuja sijoitustilanteessa, jossa hän olisi katsonut toisenlaisen avun olleen asiakkaalle enemmän hänen etunsa mukainen. Sosiaalityöntekijän kuitenkin mukauduttua tilanteessa muiden tekemään arvioon ja ollessaan uskaltamatta kyseenalaistaa heitä, voidaan sosiaalityöntekijän tulkita kohdanneen tähän selontekovelvollisuudessaan muita kohtaan painetta, joka haastoi hänen katsomaansa asiakkaan edun toteuttamista. Seurauksena jälleen paineelle, voidaan sosiaalityöntekijän tulkita toimineen itseään, ammatillista asemaansa tai omaa selustaansa suojaten, sillä jätettyään kyseenalaistamatta muiden arviota, on sosiaalityöntekijä puolestaan välttänyt joutumasta antamaan selontekoa hänen

katsomalleen toisenlaiselle avulle. Vastaavan asetelman voidaan nähdä toistuneen yhtäältä toisessa otteessa, jossa sosiaalityöntekijä on kirjoittanut seuraavaa.

Kilttinä työntekijänä koen että olen toiminut välillä hölmösti kun en ole kyseenalaistanut mielestäni hölmöjä ohjeita. Asiakkaan etuna olisi ollut tässä tilanteessa se että hänen selän takanaan ei olisi toimittu soittamalla sosiaalipäivystykseen ikään kuin salaa häneltä. Hänelle itselleen olisi pitänyt soittaa [V15]

Selontekovelvollisuuden voidaan katkelmassa nähdä koskettaneen keskeisesti sosiaalityöntekijän toimintaa ohjeita noudattaessa, jotka hän on tulkinnut asiakkaan edun vastaisena. Sosiaalityöntekijän ilmaistessaan kokeneensa kuitenkin kilttiydestään tarvetta noudattaa tässä tilanteessa ohjeita, voidaan tämän kiltteyden tulkita yhtäältä merkinneen tähän koettua painetta, joka haastoi häntä toteuttamasta asiakkaan etua. Seurauksena paineelle, voidaan sosiaalityöntekijän tulkita taas toimineen itseään, ammatillista asemaansa tai omaa selustaansa suojaten, sillä ohjeiden mukaan toimittuaan, on sosiaalityöntekijä yhtäältä välttänyt joutumasta antamaan selontekoa ohjeita antaneelle taholle hänen omasta ajatuksestaan soittaa asiakkaalle itselleen. Vastaavasti asiakkaaseen suuntautuvaan selontekovelvollisuuspaineeseen viittaa aineistosta ote, jossa sosiaalityöntekijä oli ilmaissut defensiivisesti toimiessaan hänellä olleen,

tarve pitää antamani lupaukset, vaikka myöhemmin huomaisinkin, että joku muu voisi olla asiakkaan kannalta parempi toimintatapa [V12]

Selontekovelvollisuuden voidaan katkelmassa nähdä koskettaneen keskeisesti sosiaalityöntekijän lupauksen pitämistä toimintatavoistaan, joiden hän ei kuitenkaan katsonut olleen asiakkaalle hänen etunsa mukaisia. Sosiaalityöntekijän kuitenkin ilmaistua hänen toimintaansa vaikuttaneen lupauksen pitämisessä tähän hänen kokemansa tarve, voidaan sosiaalityöntekijän tulkita mieltäneen tähän tarpeeseen liittyneen sellaista painetta, että se on haastanut asiakkaan edun toteutumista.

Seurauksena tälle paineelle, on sosiaalityöntekijä toiminut itseään, ammatillista asemaansa tai omaa selustaansa suojaten, sillä pitäessään lupauksensa voidaan hänen tulkita yhtäältä välttäneen lupauksen rikkomisesta mahdollistuvia selontekovelvollisuutta aktivoivia syytöksiä tai niiden uhkaa hänen asiakkaaltaan. Vastaavaa asiakkaaseen suuntautuvaa selontekovelvollisuutta ja sen paineita esiintyi aineistossa myös seuraavasti yhden sosiaalityöntekijöistä kuvatessa,

...vanhemmat paljon nojaavat myös lakitietoon, heillä saattaa olla omat asianajajat, he eivät ole välttämättä oikeassa kylläkään. Tällöin tuntuu, että jokainen sana pitää muotoilla todella tarkasti. Tämä tekee sen, että tulee todella varovaiseksi. [V13]

Selontekovelvollisuuden tässä katkelmassa voidaan puolestaan nähdä koskevan sosiaalityöntekijän toimintaa, mistä sosiaalityöntekijä on ilmaissut vanhempien velvoittavan häneltä selontekoja. Sosiaalityöntekijän ilmaistua tuntevansa joutua muotoilemaan sanansa todella tarkasti ja tämän tekevän hänet varovaiseksi, voidaan tämän tulkita viittaavan tilanteessa yhtäältä sosiaalityöntekijän kokemaan paineeseen vanhempien suunnalta. Seurauksena paineelle, voidaan sosiaalityöntekijän nähdä päätyneen toimia itseään, ammatillista asemaansa tai omaa selustaansa suojaten, sillä ollessaan varovainen sanoissaan, voidaan sosiaalityöntekijän tulkita näin myös välttelevän vanhempien suunnalta selontekovelvollisuutta aktivoivia syytöksiä tai niiden uhkaa väärin sanomisesta.

Toisaalta, koska edeltävässä katkelmassa voidaan myös nähdä, että asiakas on hakenut yhtäältä turvaa laista ja asianajajista, ja tämän myötä tilanne on saanut oikeudellisesti kontrolloidut puitteet (Sinko 2004, 53; Juhila 2009, 299), voidaan katkelmassa sosiaalityöntekijän varovaisuuden tulkita viittaavan yhtäältä selontekovelvollisuuspaineeseen lainsäädännön suuntaan. Sosiaalityöntekijän siis päädyttyään varovaisuuteen, voidaan hänen tulkita suojanneen itseään, ammatillista asemaansa tai omaa selustaansa myös siksi, ettei hän kohtaisi myöskään lain suunnalta tulevia hänen selontekovelvollisuuttaan aktivoivia syytöksiä tai näiden uhkaa. Vastaavaa selontekovelvollisuutta lainsäädäntöä kohtaan voidaan havaita myös seuraavassa

vastausotteessa, jossa sosiaalityöntekijä on kuvannut defensiivistä sosiaalityötä tapahtuvan,

...Usein tilanteissa, joissa sosiaalityöntekijä ei ole varma toimintansa oikeellisuudesta... saattaa olla ammatillinen näkemys, mutta ei varmuutta siitä, kestääkö päätös päivänvaloa... [V11]

Selontekovelvollisuuden voidaan esitettyssä katkelmassa puolestaan nähdä koskevan sosiaalityöntekijän päätöksentekoa ja sen oikeellisuutta. Sosiaalityöntekijän kertoessa, ettei hänen ammatillisessa näkemyksessään ole varmuutta toiminnan oikeellisuudelle, voidaan käänteisesti tulkita tämän epävarmuuden viittaavan yhtäältä paineeseen oikeellisuuden vaatimuksen suhteen. Seurauksena paineelle, voidaan sosiaalityöntekijän tulkita kokeneen, että häntä itseään suojatakseen hänen päätöksensä tulee olla ennemmin oikeellisesti kestäviä kuin ammatilliseen näkemykseen perustuvia, jotteivat hänen päätöksensä päivänvaloon tullessaan aktivoisi selontekoon velvoittavia syytöksiä tai niiden uhkaa.

Edellä esitettyjen otteiden voidaan näin kootusti tulkita viittaavan selontekovelvollisuuteen defensiivisen sosiaalityön esiintymiseen vaikuttavana tekijänä, sillä siinä, missä defensiiviselle sosiaalityölle on keskeistä sosiaalityöntekijän pyrkimys välttää syytösten kohteeksi tulemistä (Harris 1987), voidaan yhtäältä sosiaalityöntekijöiden havaita välttäneen selontekovelvollisuuspaineiden myötä toimimista tavoilla, jotka olisivat voineet saada aikaan selontekovelvollisuutta aktivoivia syytöksiä tai niiden uhkaa. Defensiivisen sosiaalityön voidessaan yhtäältä tapahtua asiakkaan edun kustannuksella (Harris 1987), vastaavasti sosiaalityöntekijöiden voitiin havaita välttäneen näitä syytöksiä sekä niiden uhkaa toimiessaan tavoin, mitä he ovat tunnistanee ohjanneen asiakkaan edun sijasta heidän itsensä ammatillisen asemansa tai oman selustansa suojelu. Selontekovelvollisuudessa koetuista paineista voidaan tämän myötä yhtäältä tulkita, että ne ovat saaneet sosiaalityön kentällä aikaan sellaisia olosuhteita, joissa ajoittain ammattietiiikkaan tai asiakkaan etuun nojaamista ei välttämättä sosiaalityöntekijöiden keskuudessa ole nähty ratkaisuina

selontekovelvollisuuden ristiriidoille, kuten pitäisi olla (Juhila 2009, 308; IFSW 2018, 8), vaan ratkaisuina on nähty toimia defensiivisesti.

Koska defensiivisten ammattikäytänteiden motiivin voidaan tunnistaa menevän myös vielä syvemmälle, kuin vain sosiaalityöntekijöiden pyrkimykseen vältellä heidän selontekovelvollisuuttaan aktivoivaa syytetyksi tuleamista tai sen uhkaa (Trevithick 2011), tarkastellaan seuraavaksi vielä tähän liittyen, millaisia kielteisenä miellettyjä tunnekokemuksia sosiaalityöntekijät ovat aineistossa ilmaisseet toimiessaan defensiivisesti. Defensiivisten ammattikäytänteiden ollessa siis yhtäältä toimintaa, millä pyritään vastaamaan koettuun ahdistuneisuuteen sanan laajassa ymmärryksessä (Trevithick 2011), esitän seuraavaksi aineistossani esiintyneitä sosiaalityöntekijöiden ilmaisemia tunnekokemuksia, jotka olen luokitellut peloiksi, epävarmuudeksi, kuormittuneisuudeksi ja paineeksi. Defensiivisen sosiaalityön esiintymiseen vaikuttavia tunnekokemustekijöitä, jotka luokittuivat pelon kokemuksiin, havaitsin seuraavilla ilmaisuilla aineistosta,

enkä ole uskaltanut... [V12], Pelko siitä, että oma asemani vaikeutuu... [V12], Pelko siitä, että tulee syytetyksi virallisesti tai epävirallisesti... [V3], Joskus kokemattomampana en ole rohjennut lähteä purkamaan huostaanottoa... [V8], en ole aina uskaltanut avata suutani... [V10], Pelko ja huoli omasta epäonnistumisesta ja liiallisesta vastuusta. [V10]

Esitetyt havainnot sosiaalityöntekijöiden ilmaisemista pelon tunnekokemuksista vastaavat yhtäältä defensiivisen sosiaalityön esiintymiselle tunnistettuja kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden havaintoja, sillä sosiaalityöntekijöiden defensiivisiä käytäntöjä on kuvattu myös kehittävän vastaavasti sosiaalityöntekijöiden lisääntynyt vastuuttaminen työn vaatimukseen ja tuloksellisuuteen, mutta erityisesti myös tähän liittyvä epäonnistumisen pelko (Besharov 1983; Gibson 2014). Defensiivistä sosiaalityötä on tässä mielessä nimitetty myös pelkoon perustuvaksi sosiaalityöksi, jossa tarvetta suojata itseä on tunnistettu voivan saada aikaan myös pelot sen suhteen, että jostakin toiminnasta nähdään olevan mahdollista seurata sosiaalityöntekijään itseensä kohdistuvia syytöksiä (Whittaker & Havard 2016, 1166). Defensiivisessä sosiaalityössä pelon tuntemuksen voidessa kohdistua siis johonkin, minkä tapahtuminen ei myöskään

välttämättä ole varmaa, voidaan seuraavaksi siirtyä aineistossa havaitsemaani tunnekokemukseen puolestaan epävarmuudesta, joka esiintyi seuraavalla tavoin sosiaalityöntekijöiden vastausotteissa.

Oma osaaminen ja kokemus oli ohut... [V8], tehdessäni työtä muodollisesti epäpätevänä ja joutuessani hakemaan joka vuosi omaa työpaikkaani uudelleen... [V10], silloin kun itse olin vasta-alkaja... [V10], epävarmuus omasta harkintakyvystäni... [V12], kun ei ole monen vuoden työkokemusta, on vielä monesta asiasta epävarma ja kaipaisi enemmän tukea... [V13]

Aineistossa esiintynyt tunnekokemus epävarmuudesta asettuu myös defensiivisen sosiaalityön tematiikkaan seuraavasti. Epävarmuutta ensinäkin sosiaalityön ammattitoimintaan on nähty tuottavan erityisesti, että sosiaalityöntekijöillä heidän todellinen kontrollinsa heidän asiakkaisiinsa on hyvin rajoitettu (Harris 1987, 68–69). Kuitenkin samaan aikaan sosiaalityöntekijöiltä on tänä päivänä nähty odotettavan myös yhä laajemmin kykyä ennakoida ja kontrolloida heidän asiakkaidensa tilanteita sekä näissä vallitsevia riskejä, joka luo tähän myös tietynlaista painetta (Green 2007, 400–401). Tämän paineen myötä sosiaalityöntekijöiden on tunnistettu voivan yhtäältä näitä epävarmuutta ja riskejä työssään hallitakseen alkaa tukeutumaan esimerkiksi organisaation määrittämiin käytänteisiin, joilla mikäli riski tapahtuisi, pystyy sosiaalityöntekijä näin defensiivisesti välttämään syytösten kohteeksi tulemistä (Munro 2004, 1090; Green 2007, 400). Defensiivisen sosiaalityön esiintymiseen vaikuttavia tunnekokemustekijöitä, jotka luokittelin vastaavasti paineiden kokemuksi sosiaalityöntekijöiden vastauksista, havaitsin puolestaan seuraavilla ilmaisuilla aineistosta,

Paine ja eettinen ristiriita oli valtava. Jätin asiakkaat pulaan, asioita ei päästy edistämään eikä selvittämään... [V16], Eniten ohjannut paine joka tullut muilta työntekijöiltä... [15], Myös organisaation tiukka ohjaus tietynlaiseen toimintaan on vaikuttanut.” [V14]

Sosiaalityöntekijöiden ilmaisemasta paineesta pystyttiin vastaavasti jo näkemään laajemmin otteita sosiaalityöntekijöihin kohdistuvia selontekovelvollisuuspaineita käsitellessä, mutta yhtäältä edeltävien otteiden paineen tunnekokemuksista on nähtävissä taustalla selontekovelvollisuuden suuntia, joihin sosiaalityöntekijät ovat tätä ilmaisemaan painettaan liittäneet. Näitä voidaan nähdä esimerkiksi ilmaisussa paineesta, joka on tullut muilta työntekijöiltä, ja paineesta, joka on tullut organisaation tiukasta ohjeistuksesta. Defensiivisen sosiaalityön esiintymiseen vaikuttavia tunnekokemustekijöitä, jotka luokittelin kuormittuneisuuden kokemuksiksi sosiaalityöntekijöiden vastauksista, havaitsin puolestaan seuraavilla ilmaisuilla aineistosta,

hetkittäin oli lamaannuttavaa... [V6], Myös väsymys, kuormitus ja kiire omassa työssä voi tehdä tällaisen tilanteen... [V10], Joistakin haastavista asiakkaista "hankkiutuu" nopeammin eroon. Tämä on asia, minkä kanssa jonkun verran olen kamppaillut. Pakolliset tietysti hoidetaan... [V13]

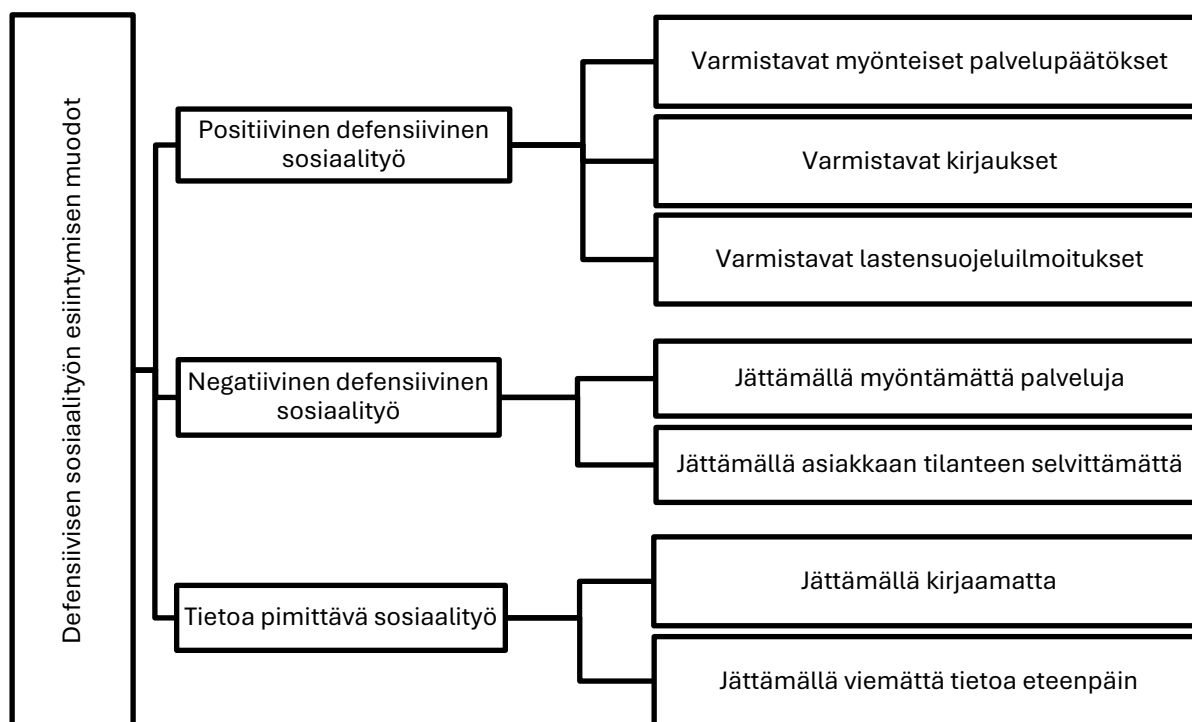
Otteiden kuvaama kuormittuneisuus, tai modernimmalla kielellä stressi, voidaan nähdä defensiivisten käyttäytymismallien taustalla myös. Defenssien nimittäin ollessaan toimintatapoja, millä välttää ahdistuneisuutta, on niillä yhtäältä tunnistettu voivan vastata stressiin eli kuormituksen tuntemuksiin (Trevithick 2011, 399). Havaintona tämän toki voi nähdä myös liittyvän jo havaintoihin sosiaalityön kentältä siitä, että sosiaalityöntekijöiden tunnistetaan myös työskentelevän jaksamisensa äärirajoilla ja tekevän työtä yhä kasvavien paineiden puristuksissa (Mänttari-van der Kuip 2015, 344)

Se, mihin tällaisten esittämieni havaintojen kokeminen puolestaan sosiaalityöntekijöiden ammattikäytännöissä voidaan nähdä johtavan, eli millaisia esiintymisen muotoja defensiivinen sosiaalityö saa aikaan Suomessa, on asia, jota seuraavaksi tarkastellaan osiossa 4.3.

4.3 Defensiivisen sosiaalityön esiintymisen muodot

Kysyessä Suomessa sosiaalityöntekijöiltä ja sosiaalityön tutkinto-opiskelijoilta, ”millaisia välittömiä vaikutuksia koet sillä olleen asiakkaaseen ja vastaavasti omaan toimintaasi, että asiakkaan edun toteuttamisen sijasta toimintaasi on ohjannut itsesi, ammatillisen asemasi tai oman selustasi suojele?” ovat tutkimukseen osallistuneet sosiaalityöntekijät vastanneet seuraavia tapoja defensiiviselle sosiaalityölle esiintyä heidän työssään.

Taulukko 4. Esiintymismuodot

Taulukko 4 kokoaa tekemäni havainnot niistä tavoista defensiiviselle sosiaalityölle esiintyä, joita sosiaalityöntekijät ovat ilmaisseet, kun asiakkaan edun sijasta heidän toimintaansa on ohjannut heidän itsensä, ammatillisen asemansa tai oman selustansa suojele. Havainnot sijoittuivat kuviossa luokkiin defensiivisen sosiaalityön esiintymismuodoista, niin kutsutuista positiivisesta, negatiivisesta sekä informaatiota pimittävästä defensiivisestä sosiaalityöstä, jotka perustuvat teorialähtöisesti aineistoni analyysissä käyttämäni taustateoriaan defensiivisen sosiaalityön tavoista esiintyä.

Aineistoni perusteella, Suomessa defensiivistä sosiaalityötä toteutetaan luokittelun mukaisesti positiivisesti varmistavilla, negatiivisesti pidättäytyvillä ja informaatiota pimittävillä defensiivisillä ammattikäytänteillä. Varmistavissa defensiivisissä ammattikäytänteissä tehdään varmuuden vuoksi päätöksiä, kirjataan varmuuden vuoksi ja tehdään varmistavia lastensuojeluilmoituksia. Pidättäytyvässä defensiivisessä toiminnassa jätetään myöntämättä palveluja sekä jätetään tarpeen mukaisia selvityksiä tekemättä. Tietoa pimittävässä defensiivisessä toiminnassa jätetään puolestaan kirjaamisia tekemättä ja viemättä tietoa eteenpäin.

Jälleen vastausaineistoni ollessa erityisen mielekäs havainnollistamaan näitä tekijöitä, esitän havaintojani seuraavaksi aineistostani sosiaalityöntekijöiden alkuperäisilmaisuista poimituilla otteilla. Ensin varmistavia, eli positiivisia defensiivisiä ammattikäytänteitä havainnollistaen, yksi kyselytutkimukseeni vastanneista sosiaalityöntekijöistä oli esimerkiksi todennut seuraavaa.

Asiakas on voinut kokea itsemääräämisoikeutensa ohitetun saadessaan varmuuden vuoksi tekemäni myönteisen päätöksen palvelusta, jollaista hän ei ole erityisesti toivonut tai jota hän on jopa aktiivisesti vastustanut. Asiakas on voinut kokea joutuneensa ajetuksi nurkkaan, että hänet pakotetaan. [V3]

Katkelmassa positiiviseen defensiiviseen sosiaalityöhön, eli varmistaviin toimiin viittaa, että sosiaalityöntekijä ilmaisee jo suoraan varmuuden vuoksi tehneensä myönteisen päätöksen palvelusta. Sosiaalityöntekijä myös defensiiviseen sosiaalityöhön viitaten katkelmassa on tunnistanut, että tämän seurauksena asiakas on voinut kokea hänen itsemääräämisoikeutensa ohitetuksi, tulleensa nurkkaan ajetuksi sekä yhtäältä pakotetuksi, tunnistaen tämän olleen hänen etunsa vastaista. Tällaista varmistavaa toimintaa sama vastaaja on yhtäältä kuvannut myös kirjaamiseen liittyen, kirjoitettuaan seuraavasti.

Kirjauksiin voi tulla asioita, jotka eivät ole välttämättä asiakkaan näkökulmasta tai hänen asialleen lopulta kovinkaan merkityksellisiä. [V3]

Tässä katkelmassa sosiaalityöntekijä vastaavasti on todennut positiiviseen defensiiviseen sosiaalityöhön viitaten, että kun hänen toimintaansa on asiakkaan edun sijasta ohjannut hänen itsensä, ammatillisen asemansa tai oman selustan suojeleminen, on hän voinut kirjata asioita, jotka eivät ole asiakkaan asialle välttämättä kovinkaan merkityksellisiä. Koska kirjaukset ovat olleet merkityksettömiä tai ylimääräisiä, voidaan tämän nähdä tarkoittavan juuri varmistavaa defensiivisistä toimintaa toimiessa varmuuden vuoksi.

Vastaavaa voitiin nähdä jo osiossa 4.1 esille tuomassani otteessa, missä sosiaalityöntekijä oli todennut, ”*Saatan miettiä kirjatessani, mitä minun tulee ainakin kirjata, jotta joudun syytteeseen*” [V3]. Otteessa sosiaalityöntekijän kuvaillessa kirjaamistaan mainitessaan sanan ainakin, voidaan tämän tulkita viittaavan vastaavasti varmistavaan defensiiviseen sosiaalityöhön, sillä tällöin sosiaalityöntekijän kirjatessa ainakin sen, ettei hän joudu syytteeseen, voidaan sosiaalityöntekijän ymmärtää kirjanneen varmuudeksi, millä hän saa suojattua itsensä, ammatillisen asemansa tai oman selustansa, eikä, mitä olisi ohjannut asiakkaan etu. Vastausaineistossa oli myös yhtäältä mielenkiintoinen ilmaisu, jonka otteen voidaan nähdä viittaavan positiiviseen defensiiviseen sosiaalityöhön eli varmistavaan toimeen puolestaan lastensuojeluilmoituksen tekemiseen liittyen.

Työurani alussa tunnistan toimineeni näin... Edelleen kuitenkin ilmiö näkyy. Kollegat tekevät varmistavia toimia - lasu ilmoja vaikka tämä ei aina olisi tarpeen. Tällä tarkoitan sitä että jokin asia tulee meidän työskentelyssä esille - asia jonka äärellä jo pyrimme tekemään muutostyötä. Lasu ilmo tehdään varmuudeksi vaikkei se johda mihinkään, ja yhteistyö asiakkaan kanssa saa kolhun. [V1]

Katkelmassa sosiaalityöntekijä tuo hyvin yksiselitteisesti esille sen, miten lastensuojeluilmoitus voidaan tehdä varmistavana toimena työntekijää itseään varten, vaikka tällä nähdään olevan asiakkaan edulle kielteinen seuraus yhteistyön saadessaan asiakkaan kanssa kolhun. Varmistavia positiivisia defensiivisiä ammattikäytänteitä voidaan näin nähdä yhdistävän se, että oli kyseessä sitten palvelupäätös, kirjaaminen tai lastensuojeluilmoituksen teko, on näissä sosiaalityöntekijä toiminut tarpeettomasti,

tehnyt ylimääräistä, menetellyt varmuuden vuoksi, ja tunnistanut asiakkaan edun sijasta tässä häntä ohjanneen hänen itsensä, ammatillisen asemansa tai oman selustansa suojele. Defensiivisen sosiaalityön tutkimuskirjallisuudessa on yhtäältä positiivisesta defensiivisestä sosiaalityöstä todettu, että jos sosiaalityöntekijä on nähnyt jonkin toiminnan olevan vastoin asiakkaan etua, mutta on päättänyt kuitenkin toimia tämän mukaan suojatakseen itseään, on hän toiminut tilanteessa varmistavalla tavoin positiivista defensiivistä sosiaalityötä toteuttaen (Harris 1987, 65).

Seuraavaksi vastaavasti pidättäytyvää defensiivistä sosiaalityötä havainnollistaen, esiintyivät nämä aineistossa sosiaalityöntekijöiden eri tavoin jättäessään tekemättä tarvetuksi katsomiaan ratkaisuja tai päätöksiä ja myös jättäessään tarvitsemaksi katsomiaan selvityksiä vaillinaiseksi. Tästä päätöksien jättämisestä tekemättä on esimerkkinä yhtäältä ote, jonka esitin jo osiossa 4.1 defensiivisen sosiaalityön esiintymisen tilanteita havainnollistaessa.

Joskus ei ole myönnetty harkinnanvaraista toimeentulotukea, koska pelottaa, että myöntää liikaa ja liian usein. Välillä pitää hylätäkin [V17]

Katkelmassa voidaan nähdä pidättäytyvää negatiivista defensiivistä sosiaalityötä, kun sosiaalityöntekijä on päätenyt olemaan myöntämättä palvelua siinä ajatuksessa, ettei palvelun liiallisesta myöntämisestä seuraisi hänelle itselleen negatiiviseksi katsomiaan seurauksia. Pidättäytyvää negatiivista defensiivistä sosiaalityötä voidaan havaita myös seuraavassa katkelmassa, joka yhtäältä kuvaa sosiaalityöntekijän toimineen jättäen asioiden vaatimia selvittelyjä vaillinaiseksi.

Jätin asiakkaat pulaan, asioita ei päästy edistämään eikä selvittämään. Enkä nyt tarkoita, että päätös olisi ollut kotiutumisen mutta se, että asiakkaat toivat rehellisesti, haukkumatta ketään ja loogisena pysyen asioitaan ja toiveitaan esiin ja joutuvat tällä tavalla petetyksi, kun sosiaalityöntekijä ei pysty oman viraston sisällä kokemansa paineen ja painostuksen takia toimimaan, niin olihan se aivan kammottava kokemus ja aivan väärin toimittu [V16]

Katkelmassa sosiaalityöntekijän voidaan nähdä toimineen pidättäytyneesti, eli tehneen negatiivista defensiivistä sosiaalityötä, sillä kokemansa paineen ja painostuksen takia sosiaalityöntekijä kertoi joutuneensa jättämään asiakkaat pulaan tavalla, missä heidän asioitaan ei päästy edistämään eikä selvittämään. Näin jätettyään toimimasta katsomallaan asiakkaan etua ohjanneella tavalla, eli toimittuaan pidättäytyvästi, voidaan sosiaalityöntekijän nähdä suojanneen itseään, ammatillista asemaansa tai omaa selustaansa ilmaisemansa viraston sisällä kokemansa paineen ja painostuksen takia. Defensiivisen sosiaalityön tutkimuskirjallisuudessa pidättäytyvästä defensiivisesti sosiaalityöstä on annettu mielenkiintoisesti juuri täsmäävä esimerkki sosiaalityöntekijän kuvaamaan tilanteeseen, jossa pidättäytyväksi negatiiviseksi defensiiviseksi sosiaalityöksi on myös kuvattu sitä, kun sosiaalityöntekijä tietäessään esimerkiksi sijoituksesta kotouttamisen hyötyjen olevan suurempia kuin kotouttamiseen liittyvät riskit, päätyy yhä jatkamaan sijoitusta omaksi turvakseen (Harris 1897, 66).

Lopulta tarkastellessa vielä tunnistamaani tietoa pimittävää defensiivistä sosiaalityötä, esitän tästä jälleen toistamiseen otteen, jonka avulla kuvasin työorganisaatioon suuntautuvia selontekovelvollisuuspaineita osiossa 4.2. Oteessa sosiaalityöntekijä selkeästi kuvaa toimintaansa, miten hän on toiminut informaatiota pidättäen suojatakseen itseään.

Kirjasin tässä roolissa yksikön kirjauksiin raportit tapahtumista ja palavereista. Eräänä aamuna yksikön johtaja tuli huoneeseeni ja sanoi, että nyt muutat nämä kirjaukset ja poistat tietyt asiat niistä. Huomattakoon, että hän ei ollut osallistunut mihinkään palavereihin eikä tiennyt asiasta yhtään mitään. Poistettavaksi käsketyt asiat olivat sellaisia, jotka toivat esiin asiakkaiden näkökulman ja asettivat kriittiseen valoon vastaanottoyksikön toiminnan. [V16]

Otteessa on nähtävissä, että tapa, jolla sosiaalityöntekijä on suojanut itseään kohtaamiltaan paineilta, on ollut poistaa asiakkaan eduksi katsomansa informaation kirjauksista, viitaten informaatiota pimittävään defensiiviseen sosiaalityöhön. Mielenkiintoisesti defensiivistä sosiaalityön tutkimuskirjallisuudessa on vastaavan kaltaista tilannetta kuvaten esitetty, että sosiaalityöntekijän tuhotessaan informaatiota

ja suojatessaan tällä itseään, voidaan hänen katsoa toimineen informaatiota pidättäen defensiivisesti (Harris 1987, 67). Viimeisimpänä vielä informaatiota pidättävää defensiivistä sosiaalityötä yksi sosiaalityöntekijä oli kuvannut aineistossa seuraavasti.

Joissakin tilanteissa, joissa olen huomannut oman ammattikunnan edustajan käyttäytyvän epäasiallisesti, en ole joka kerta puuttunut asiaan ja vienyt sitä eteenpäin. [V10]

Sosiaalityöntekijän tunnistettuaan ammattikuntansa edustajalta epäasiallista käytöstä ja jätettyään tähän puuttumatta sekä viemättä asiaa eteenpäin, voidaan sosiaalityöntekijän otteessa tulkita näin pidättäneen informaatiota, jota oli asiakkaan edun sijasta ohjannut hänen itsensä, ammatillisen asemansa tai oman selustansa suojele. Yhdistäen siis informaatiota pidättäviä defensiivisiä ammattikäytänteitä, näissä keskeistä on toimintana sosiaalityöntekijän pyrkimys pimittää informaatiota, joka esille tullessaan voisi kohdistaa sosiaalityöntekijään itseensä hänen tulkitsemiaan kielteisenä mieltämiä seurauksia (Harris 1987, 67).

Defensiivisen sosiaalityön esiintymisen kartoittaminen ja mallinnus Suomessa saadaan näin päätökseen tunnistaen, että defensiivistä sosiaalityötä Suomessa voidaan nähdä myös toteutettavan, kuten defensiivisen sosiaalityön tutkimuskirjallisuudessa on ehdotettu, siis varmistavasti positiivisella defensiivisellä sosiaalityöllä, pidättäytyvästi negatiivisella defensiivisellä sosiaalityöllä, ja lopulta informaatiota pidättävällä defensiivisellä sosiaalityöllä (mt., 64–67). Seuraavaksi tutkielmani pohdintaosiossa käydään kootusti läpi vielä tutkimukseni tuloksia, ja esitetään näistä johtopäätökset.

5 Pohdinta

Olen tässä tutkielmassa tarkastellut defensiivisen sosiaalityön esiintymistä Suomessa kartoittaen sekä mallintaen ilmiötä työelämäkokemusta omaavien sosiaalityöntekijöiden ja sosiaalityön tutkinto-opiskelijoiden keskuudessa. Defensiivisellä sosiaalityöllä tarkoitettiin tutkimuksessani sosiaalityöntekijöiden ammattikäytänteitä ja toimintatapoja, joissa asiakkaan edun sijasta sosiaalityöntekijän toimintaa on ohjannut hänen itsensä, ammatillisen asemansa tai oman selustansa suojeleminen. Tavoitteenani on ollut tutkimuksessani selvittää, toteuttavatko Suomessa sosiaalityöntekijät defensiivistä sosiaalityötä ja jos toteuttavat, missä ammatinharjoittamisen tilanteissa näin on, mikä saa kyseistä toimintaa aikaan ja millä tavoin tällaista tapahtuu.

Tämän selvittääkseni, tein laadullisen kyselytutkimuksen, jolla keräämäni aineiston analysoin teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä. Aineistoni analysoituani ja tulososiossa esitettyäni, vastaan seuraavaksi tulosteni perusteella tutkimukseni tutkimuskysymyksiin. Tutkimuksessani tutkimuskysymykset, joihin seuraavaksi vastataan, olivat *kokevatko sosiaalityöntekijät Suomessa heidän työssään esiintyvän defensiivistä sosiaalityötä ja missä tilanteissa näin on, mitä tekijöitä sosiaalityöntekijät Suomessa kokevat vaikuttavan defensiivisen sosiaalityön esiintymiseen, ja millaisin tavoin sosiaalityöntekijät Suomessa kokevat toimivansa työssään defensiivisesti?*

Tutkimuskysymyksiini vastattua, tulkitsen tutkimukseni tuloksia suhteessa defensiivisestä sosiaalityöstä tehtyyn teoriaan, ja lopulta pohdin tutkimukseni johtopäätöksiä sekä asemaa sosiaalityön kentällä Suomessa yleisemmin.

5.1 Tutkimuskysymyksiin vastaaminen

Tulokseni toteuttamassani tutkimuksessa viittaavat siihen, että niin kutsuttua defensiivistä sosiaalityötä esiintyy Suomessa. Tästä ensinäkin kertoo se, että kun tutkimukseeni osallistuneita sosiaalityöntekijöitä alkuun jo pyydettiin kuvailemaan heidän työssään tilanteita, ”*joissa koet asiakkaan edun toteuttamisen sijasta toimintaasi ohjanneen itsesi, ammatillisen asemasi tai oman selustasi suojeleminen*”, olivat

sosiaalityöntekijät myös tunnistaneet kysymykseni merkityssisällön sekä lähteneet tästä relevanttia tietoa tarjoamaan. Tämän jälkeen kysyessäni sosiaalityöntekijöiltä jatkokysymyksinä, *millaisten tekijöiden... koet vaikuttaneen tilanteissa, ja millaisia välittömiä vaikutuksia koet sillä olleen asiakkaaseen ja vastaavasti omaan toimintaasi*, tarjosivat sosiaalityöntekijät vastaavasti myös taustateoriaan nähden osuvaa informaatiota heille esittämiini kysymyksiin.

Näin ollen tutkimuskysymyksistäni ensimmäiseen vastatessa, tilanteet, missä tutkimukseni onnistui tunnistamaan Suomessa defensiivisen sosiaalityön esiintymistä, olivat sosiaalityöntekijöiden kirjatessa, tehdessä palvelupäätöksiä, työskennellessä huostaanoton jälkeen kotouttamisen eteen, tehdessä lapsen kiireellistä sijoitusta, toimiessa asiakasohjausryhmässä, tehdessä lastensuojeluilmoituksia, arvioidessa asiakkaan palveluntarvetta ja havaitessa ammattikunnan edustajalta epäasiallista toimintaa. Havainnot defensiivisen sosiaalityön esiintymisen tilanteista näyttäisivät sijoittuvan sosiaalityön kentällä sinne, missä sosiaalityön interventioiden myös tunnistetaan merkittävämmiin puuttuvan ihmisen perustavaa laatua oleviin itsemääräämis- ja perheen yksityisyydensuojan oikeuksiin (Törrönen 2012, 184). Tämän lisäksi defensiivistä sosiaalityötä oli toki myös havaittavissa toiminnassa tällaisten tilanteiden ympärillä, kuten esimerkiksi luettelemassani kirjaamisessa.

Toiseen tutkimuskysymyksistäni vastaten, näissä tilanteissa sosiaalityöntekijät kokivat puolestaan vaikuttaneen selontekovelvollisuutta työnantajaorganisaatiotaan, kollegojaan, lakia kuin myös asiakastaan kohtaan, mutta yhtäältä tunnekokemuksia, kuten pelkoa, kuormittuneisuutta, epävarmuutta ja painetta. Havainnot selontekovelvollisuudesta defensiivisen sosiaalityön esiintymiseen vaikuttavana tekijänä näyttäytyivät johdonmukaisia myös taustateoriaan nähden, sillä defensiivisen sosiaalityön ollessa toimintaa, jolla pyritään välttelemään syytösten kohteeksi tulemistä jopa asiakkaan edun kustannuksella (Harris 1987), yhtäältä sosiaalityöntekijät selontekovelvollisuudessaan kokemiensa paineiden takia osoittautuivat vältelleen selontekovelvoitteita aktivoivia syytöksiä ja niiden uhkaa. Havaitut tunnekokemukset peloista, kuormittuneisuudesta, epävarmuudesta sekä paineista osoittautuivat myös yhdenmukaisiksi taustateoriaan nähden, sillä defensiivisen sosiaalityön on tunnistettu

olevan pohjimmiltaan myös keino vastata negatiivisiin tunnekokemuksiin (Trevithick 2011).

Kolmanteen tutkimuskysymyksistäni vastaten, defensiivisen sosiaalityön voitiin tunnistaa esiintyvän sosiaalityöntekijöiden toiminnassa kolmella eri tavoin. Sosiaalityöntekijät menettelivät ensinäkin varmistavin toimin tehdessään varmuuden vuoksi päätöksiä, kirjaamalla varmuuden vuoksi sekä tehdessään varmistavia lastensuojeluilmoituksia. Tämän lisäksi sosiaalityöntekijät toteuttivat defensiivistä sosiaalityötä toimimalla pidättäytyvästi jättäen päätöksiä sekä tarvittavia selvityksiä tekemättä, mutta yhtäältä myös tietoa pimittäen jättämällä kirjaamisia tekemättä sekä viemättä tietoa eteenpäin. Havainnot defensiivisen sosiaalityön tavoista esiintyä olivat myös yhdenmukaisia defensiivisen sosiaalityön taustateoriaan, jossa defensiivistä sosiaalityötä on tunnistettu voivan toteuttaa vastaavasti niin kutsutuilla positiivisilla defensiivisillä ammattikäytänteillä, negatiivisilla defensiivisillä ammattikäytänteillä sekä informaatiota pimittävillä ammattikäytänteillä (Harris 1987).

5.2 Johtopäätökset

Tutkimukseni näitä lainalaisuuksia defensiivisestä sosiaalityöstä tunnistettua on tehnyt nyt ensimmäistä kartoitusta sekä mallinnusta defensiivisen sosiaalityön esiintymiseen Suomessa. Tutkimukseni näin auttaa tuomaan yhä laajempaa ymmärrystä esimerkiksi keskusteluihin sosiaalityön professioon liitetystä huolista, jotka voivat koskettaa niin laajempien yhteiskunnallisten kehityskulkujen vaikutuksia sosiaalityölle, mutta myös sosiaalityöhön yhä lisääntyvässä määrin kohdistuvia vaatimuksia, ja lopulta sosiaalityöntekijöiden kokemia haasteita heidän työssään (Harris 2002; Anis 2011; Palola & Karjalainen 2011; Pohjola 2025, 192).

Aikaisemmin on toki jo tunnistettu, että sosiaalityöntekijät ovat Suomessa kokeneet joutuneensa työskentelemään vastoin heidän ammattietikkaansa (Saarinen ym. 2012; Mänttari-van der Kuip, 2013, 15; Mänttari-van der Kuip 2015, 331; Närhi 2014), mutta tutkimukseni pystyi nyt havaitsemaan, että tähän liittyy myös ilmiö defensiivisestä sosiaalityöstä, eli sosiaalityöntekijöiden joutumisesta toimimaan tavoin, missä heitä

asiakkaan edun sijasta ohjaa heidän itsensä, ammatillisen asemansa tai oman selustansa suojele. Aikaisemmassa tutkimuksessa ammattietiikan toteuttamisessa kohdattujen haasteiden taustalla on tunnistettu yhtäältä niin kutsuttua organisatorista tilivelvollisuutta (Mänttari-van der Kuip, 2013, 15), mutta tutkimukseni on tästä laajemmin kyennyt sosiaalityöntekijöiden selontekovelvollisuutta tarkastellessa tunnistamaan, mitä nämä velvoitteet voivat yhtäältä saada aikaan, ja etteivät nämä velvoitteet sekä vaatimukset kohdistu sosiaalityöntekijöihin yksinomaan vain organisaation suunnalta.

Tutkimuksestani näin ollen keskeisenä havaintona voidaan myös johtaa, että sosiaalityöntekijöihin kohdistuessa erinäisiä velvoitteita tai vaatimuksia heidän työssään, jotka myös ajoittain voivat olla konfliktissa asiakkaan edun kanssa, saattavat ne johtaa paineiden läsnä ollessa sosiaalityöntekijöiden poikkeamiseen defensiivisesti asiakkaiden edun mukaisista toimintatavoista. Näin tutkimukseni havaittua, näen myös erityistä huolta Suomessa sosiaali- ja terveystalouden yhä rajallisempien taloudellisten resurssien vaikutukseen sosiaalityöntekijöiden toimintaympäristölle, joka yhä niukentuessaan voi vahvemmin alkaa myös tukemaan defensiivisen sosiaalityön yleistymistä (Munro 2004).

Koska defensiivisen sosiaalityön voidaan nähdä läheisesti myös koskettavan asiakkaan etua ja näin ollen sosiaalihuollon asiakkaita, näkisin tämän myötä, että jopa rakenteellisen sosiaalityön nimissä sosiaalityön professiolla olisi jo lainsäädännön edellyttämä velvoite alkaa kiinnittämään defensiivisen sosiaalityön ilmiöön huomiota. Rakenteellisella sosiaalityöllä kuitenkin veloitetaan huolehdittavan sosiaalisen hyvinvointia ja sosiaalisia ongelmia koskevan tiedon välittymisestä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi (SHL 2014/1301, 7 §), joten jos sosiaalityötä itseään jo ympäröi defensiivistä sosiaalityötä tuottavia sosiaalista hyvinvointia haavoittavia rakenteita, voisi tällöin tarpeen ilmiöön puuttumiselle ajatella olevan mitä perusteellisin.

Ilmiöön puuttuaksemme näkisin kuitenkin jatkotutkimuksen defensiivisestä sosiaalityöstä olevan vielä välttämätöntä, sillä uskon vahvasti, ettei tutkimukseni ole kuitenkaan kyennyt tavoittamaan kuin vasta osan defensiivisen sosiaalityön esiintymisen todellisesta luonteesta Suomessa. Tutkimukseni, joka voi myös saattaa sosiaalityöntekijät ammattikuntana kuvatuksi epäedulliseen valoon, perustuu kuitenkin

tuloksiltaan vain kahdenkymmenen satunnaisesti tavoitetun sosiaalityöntekijän otantaan, joiden voidaan näin ollen mahdollisesti jopa mieltää ylipäänsä vain rohjenneen osallistua tutkimukseeni, tutkimusaiheen ollessa itsekriittinen.

Defensiivisen sosiaalityön esiintymisen mallintamista yhä edelleen hyödyttäisi siis laadullinen ilmiön luonnetta yhä tarkemmin jäsentävä tutkimus, mutta yhtäältä määrällinen tutkimus, jolla voitaisiin tunnistaa ilmiön laajempaa esiintyvyyttä. Tutkimusta olisi jatkossa myös syytä suunnata eri sosiaalityön sektoreille, jotta voitaisiin tunnistaa, esiintyykö esimerkiksi jonkun tietyn asiakasryhmän parissa defensiivistä sosiaalityötä ylitse muiden. Koska defensiivisissä ammattikäytännöissä yhtäältä on kyse sosiaalityöntekijöiden tarpeesta suojata itseään jopa ahdistuneisuudeksi kuvatuilta tunnetiloilta (Trevithick 2011), olisi ilmiötä syytä myös tutkia osana sosiaalityöntekijöiden työhyvinvointia, jonka yhteydessä voisi olla mielekäästä esimerkiksi selvittää, tekevätkö jotkin tietyt ominaisuudet sosiaalityöntekijän alttiimmaksi defensiiviselle sosiaalityölle.

Olkoon tämä tutkimus tässä kohtaa ensimmäinen niin sanottu pintaraapaisu defensiivisen sosiaalityön esiintymisen mallintamiseen ja kartoittamiseen Suomessa, josta toivon lähtevän myös liikkeelle laajempi kiinnostus tarkastella sosiaalityötä terveellä itsekriittisyydellä ja löytää yhtäältä ratkaisuja niihin haasteisiin, jotka saavat sosiaalityöntekijöitä Suomessa toimimaan asiakkaan edun sijasta itseään, ammatillista asemaansa tai omaa selustaansa suojaten. Tämän vastuun ei toki pidä nähdä olevan vain yksittäisten sosiaalityöntekijöiden hartioilla, vaan kuten sosiaalityön globaali lausunto ammattieettisistä periaatteista lausuu ja myös tutkielmastani voidaan johtaa, yhtäältä organisaatioiden täytyy täyttää heidän velvoitteensa tukeakseen eettisiä ammattikäytäntöjä (IFSW 2018, 2).

Lähteet

- Anis, Merja (2011) Ajankohtaista sosiaalityön tutkimuksessa. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, helmikuuta 1, 102–3.
- Banks, Sarah. (2004) *Ethics, Accountability, and the Social Professions*. With Internet Archive. New York: Palgrave Macmillan. <http://archive.org/details/ethicsaccountabi0000bank>.
- Banks, Sarah & Williams, Robin (2005) Accounting for Ethical Difficulties in Social Welfare Work: Issues, Problems and Dilemmas. *British Journal of Social Work* 35 <https://doi.org/10.1093/bjsw/bch199>.
- Besharov, Douglas (1983) Protecting abused and neglected children: Can law help social work? *Child Abuse & Neglect* 7 (4): 421–34. [https://doi.org/10.1016/0145-2134\(83\)90049-2](https://doi.org/10.1016/0145-2134(83)90049-2).
- Butler, Ian (2002) A Code of Ethics for Social Work and Social Care Research. *The British Journal of Social Work* 32 (2): 239–48. <https://doi.org/10.1093/bjsw/32.2.239>.
- Collins, W. J. (1976) Letter: Autopsies and Malpractice. *The New England Journal of Medicine* 294 (3): 172.
- Colman, Andrew (2009) *A Dictionary of Psychology*. Oxford University Press.
- Elo, Satu & Kajula, Outi & Tohmola, Anniina & Maria Kääriäinen (2022) Laadullisen sisällönanalyysin vaiheet ja eteneminen. *Hoitotiede* 34 (4): 215–25.
- Enroos, Rosi & Mäntysaari, Mikko (2017) Sosiaalityön tutkimuksen mielekkyydestä ja missiosta. Teoksessa Enroos, Rosi & Mäntysaari, Mikko & Ranta-Tyrkkö, Satu (toim.) *Mielekäs tutkimus: näkökulmia sosiaalityön tutkimuksen missioihin*. Tampere University Press.
- Freud, Anna (1966) The Ego and the Mechanisms of Defence. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429481550>.
- Gibson, Matthew (2014) Social Worker Shame in Child and Family Social Work: Inadequacy, Failure, and the Struggle to Practise Humanely. *Journal of Social Work Practice* 28 (4): 417–31. <https://doi.org/10.1080/02650533.2014.913237>.
- Green, David (2007) Risk and Social Work Practice. *Australian Social Work* 60 (4): 395–409. <https://doi.org/10.1080/03124070701671131>.
- Hakala, Juha (2024) Laadullisen tutkimuksen ABC: menetelmäopas opinnäytteen tekijälle. With Gaudeamus oy. Gaudeamus.
- Harris, John (2002) *The Social Work Business*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203465004>.
- Harris, Nigel (1987) Defensive Social Work. *The British Journal of Social Work* 17 (1): 61–69. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.bjsw.a055315>.
- Hallituksen esitys 132/2024. Viitattu 9. huhtikuuta 2026. https://www2.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_132+2024.aspx

- Heinonen, Hanna (2007) Kohti syvempää ymmärrystä sosiaalityössä: tutkiva ja arvioiva työote sosiaalityöntekijöiden jäsentämänä. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA.
- Howe, David & Brandon, Marian & Schofield, Gillian & Hinings, Diana (1999) Attachment Theory, Child Maltreatment and Family Support: A Practice and Assessment Model. Bloomsbury Publishing.
- International Federation of Social Workers (2018) Global Social Work Statement of Ethical Principles. <https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles/>.
- Juhila, Kirsi (2009) Sosiaalityön selontekovelvollisuus. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, huhtikuuta 1, 296–312.
- Julkunen, Raija (2006) Kuka vastaa? : hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Stakes.
- Kivistö, Mari & Hokkanen, Liisa (2023) Vammaissosiaalityön harkitseva toimijuus – metasynteesi harkinnan rakentumisesta. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 31 (4): 337–55. <https://doi.org/10.30668/janus.126100>.
- Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä | 817/2015 | Lainsäädäntö | Finlex. Viitattu 20. huhtikuuta 2026. https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2015/817#chp_1_sec_4.
- Leedham, Maria (2022) Social Workers Failed to Heed Warnings: A Text-Based Study of How a Profession is Portrayed in UK Newspapers. *The British Journal of Social Work* 52 (2): 1110–28. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcab096>.
- Lähteinen, Sanna & Pehkonen, Aini & Pohjola, Anneli (2025) Asiakasturvallisuutta vaarantavat sosiaalityöntekijän toimijuuskehykset. Teoksessa Kivistö, Mari & Kankkonen, Heidi & Orjasniemi, Tarja & Sirkka, Katriina (toim). Sosiaalityö haavoittuvuuden kohtaajana
- Metteri, Anna (2012) Hyvinvointivaltion lupaukset, kohtuuttomat tapaukset ja sosiaalityö. Acta Universitatis Tamperensis 1778. Tampere University Press.
- Munro, Eileen (2004) The Impact of Audit on Social Work Practice. *British Journal of Social Work* 34 (8): 1075–95. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bch130>.
- Munro, Eileen (2011) The Munro Review of Child Protection: Final Report, a Child-Centred System. The Stationery Office.
- Mutka, Ulla (1998) Sosiaalityön neljäs käänne : asiantuntijuuden mahdollisuudet vahvan hyvinvointivaltion jälkeen.
- Mänttari-van der Kuip, Maija (2013) Julkinen sosiaalityö markkinoistumisen armoilla? <https://www.julkari.fi/handle/11111/36415>.
- Mänttari-van der Kuip, Maija (2015) Sosiaalityöntekijöiden työhyvinvointi ja toimintamahdollisuudet niukkuuden aikakaudella. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, lokakuuta 13. <https://journal.fi/janus/article/view/53003>.

- Närhi, Kati & Kokkonen, Tuomo & Matthies, Aila-Leena (2014) Asiakkaiden osallisuus ja työntekijöiden harkintavalta palvelujärjestelmässä. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*. <https://journal.fi/janus/article/view/51212>.
- Palola, Elina & Karjalainen, Vappu (toim.) (2011.) Sosiaalipolitiikka: hukassa vai uuden jäljillä? Terveiden ja Hyvinvoinnin Laitos.
- Parrott, Lester (2010) *Values and Ethics in Social Work Practice*. 2nd ed. Transforming Social Work Practice. Learning Matters.
- Peled, Einat & Leichtentritt, Ronit (2002) The Ethics of Qualitative Social Work Research. *Qualitative Social Work* 1 (2): 145–69. <https://doi.org/10.1177/147332500200100203>.
- Pohjola, Anneli (2003) Tutkijan eettiset sitoumukset. Teoksessa Pohjola, Anneli (toim.) Eettisesti kestävä sosiaalityöntutkimus. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. Sarja C. Työpapereita. Lapin yliopisto.
- Pohjola, Anneli (2025) Sosiaalityön asemoituminen rakenteissa. Teoksessa Kivistö Mari, Kankkonen Heidi, Orjasniemi Tarja ja Sirkka Katriina. (toim). Sosiaalityö haavoittuvuuden kohtaajana
- Pösö, Tarja (2008) Kiistanalaiset perhesuhteet ja tutkimisen moraalit. <https://researchportal.tuni.fi/publications/kiistanalaiset-perhesuhteet-ja-tutkimisen-moraali/>.
- Rajavaara, Marketta (2007) Vaikuttavuusyhteiskunta - sosiaalisten olojen arvostelusta vaikutusten todentamiseen.
- Rytkönen, Arja (2018) Hoivatyöntekijöiden työn kuormittavuus ja teknologian käyttö vanhustyössä.
- Saarinen, Arttu & Blomberg, Helena & Kroll, Christian (2012) Liikaa vaadittu? Sosiaalityöntekijöiden kokemukset työnsä kuormittavuudesta ja ristiriitaisuudesta Pohjoismaissa. <https://www.julkari.fi/handle/11111/38273>.
- Salo, Paula & Rantonen, Otso & Aalto, Ville & Oksanen, Tuula & Vahtera, Jussi & Junnonen, Sanna-Riitta & Baldschun, Andreas & Väisänen, Raija & Mönkkönen, Kaarina & Hämäläinen, Juha (2016) Sosiaalityöntekijöiden hyvinvointi. Työterveyslaitos
- Sinko, Päivi (2004) Laki ja lastensuojelu: juridisoituvat käytännöt sosiaalityön arjessa ja asiantuntijuuden määrittelyssä. Oppimateriaaleja / Helsingin yliopiston tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia 127. Palmenia-kustannus.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 | Lainsäädäntö | Finlex”. 2025. maaliskuuta 22. https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2014/1301#chp_3_sec_14v20221280_heading.
- Suomen valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto. (Sosnet) 2025. Sosiaalityön määritelmä. Viitattu 22. maaliskuuta <https://www.sosnet.fi/FI/Sosnet/Sosiaalityon-maaritelma>.
- Talentia (2005). *Arki, arvot, elämä, etiikka*.

- Tancredi, Laurence & Barondess, Jeremiah (1978) The Problem of Defensive Medicine. *Science* 200 (4344): 879–82. <https://doi.org/10.1126/science.644329>.
- Trevithick, Pamela (2011) Understanding defences and defensiveness in social work. *Journal of Social Work Practice* 25 (4): 389–412. <https://doi.org/10.1080/02650533.2011.626642>.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Tammi (yhtiö). Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Törrönen, Maritta (2012) Sosiaalityö ja arkinen hyvinvointi. Vastavuoroisuuden dialektiikka. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, helmikuuta 1, 182–91.
- Valtioneuvosto (2024) Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2024. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/11111/5768>.
- Whittaker, Andrew & Havard, Tirion (2016) Defensive Practice as ‘Fear-Based’ Practice: Social Work’s Open Secret? *The British Journal of Social Work* 46 (5): 1158–74. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcv048>.
- Yliruka, Laura & Vartio, Riitta & Pasanen, Kaisa & Petrelius, Päivi (2018) Monimutkaiset ja erityistä osaamista edellyttävät asiakastilanteet sosiaalityössä